

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE  
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

ROZVOD MANŽELSTVÍ

KONZULTANT : Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

ZPRACOVALA : Mgr. Alena Hadravová

BŘEZEN 2007

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Aleša Hadavání

## OBSAH

	strana
Úvod	2
Kapitola první: Zánik manželství rozvodem	4
A. Kvalifikovaný rozvrat manželství	4
B. Zájmy nezletilých dětí dané zvláštními důvody	9
Kapitola druhá: Úprava poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu	13
A. Rozhodnutí soudu	13
B. Dohoda rodičů	25
C. Společná výchova	28
D. Střídavá výchova	30
Kapitola třetí: Práva a povinnosti rozvedených manželů	42
A. Osobní práva a povinnosti	43
B. Vypořádání společného jmění	44
C. Zánik společného nájmu bytu	53
D. Vyživovací povinnost rozvedených manželů	58
Kapitola čtvrtá: Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu	64
A. Smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro účely rozvodového řízení podle § 24a zákona o rodině	67
B. Smlouvy o právech a povinnostech společného bydlení pro účely rozvodového řízení podle § 24a zákona o rodině	70
C. Smlouvy o případné vyživovací povinnosti pro účely rozvodového řízení podle § 24a zákona o rodině	73
D. Rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu	73

Kapitola pátá:	Ztížený rozvod	75
Kapitola šestá:	Rozvodové řízení	80
Závěr		83
Seznam použité literatury		86
Seznam použité judikatury		87
Seznam použitých právních předpisů		88

## ÚVOD

Institut rozvodu manželství jako způsob zrušení manželství se všemi právními důsledky v novodobých dějinách bezpochyby doznal řadu méně i více podstatných změn. Vzhledem k tomu, že stále větší počet manželství končí rozchodem manželů, jsou otázky rozvodu manželství stále aktuální. Jako soudkyně na občansko právním úseku se touto problematikou prakticky denně zabývám, proto mě při volbě zaměření rigorózní práce téma rozvodu manželství oslovilo.

Hlavním cílem této práce je podat ucelený přehled nyní platné právní úpravy zániku manželství rozvodem.

Práce je rozdělena do Úvodu, šesti kapitol, nazvaných „Zánik manželství rozvodem“, „Úprava poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu“, „Práva a povinnosti rozvedených manželů“, „Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu“, „Ztížený rozvod“ a „Rozvodové řízení“, a Závěru. Jednotlivé kapitoly jsou pak pro větší přehlednost dále podrobněji rozčleněny. V závěru některých kapitol či jejich částí jsou uvedeny příklady z judikatury.

Chtěla bych na tomto místě poděkovat Doc.JUDr.Josefu Salačovi, Ph.D., který moji práci odborně vedl.

Děkuji také svým kolegyním a kolegům za jejich cenné poznatky, slečně Lence Štáfkové za technickou pomoc, zejména stran grafické úpravy práce, a v neposlední řadě pak také své rodině za podporu a pochopení.

## KAPITOLA PRVNÍ : ZÁNİK MANŽELSTVÍ ROZVODEM

### A. KVALIFIKOVANÝ ROZVRAT MANŽELSTVÍ

Manželství - jeho vznik, neplatnost a neexistenci, vztahy mezi manžely, zánik manželství smrtí, prohlášením manžela za mrtvého a rozvod - upravuje v současné době zákon č. 94/1963 Sb., o rodině <sup>(1)</sup>. Ustanovení týkající se rozvodu samotného se nacházejí v části první, hlavě páté tohoto zákona. Podle § 24 odst.1) Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití: bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Podle odst. 2) Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.

Toto ustanovení upravuje základní způsob, základní variantu rozvodu, a to rozvod se zjišťováním příčin rozvratu. Existují ještě dvě další varianty upravené v ustanoveních následujících zákona o rodině, a to v § 24a a v § 24b. Obě jsou však pouhými modifikacemi způsobu základního a podrobněji se jimi budu zabývat v dalších kapitolách.

---

(1) Tento zákon byl několikrát novelizován, a to zákonem č. 132/1982 Sb., zákona č. 234/1992 Sb., nálezem Ústavního soudu ČR č. 72/1993 Sb., zákonem č. 91/1998 Sb. (úplné znění vyhlášeno pod č. 210/1998 Sb.), zákonem č. 360/1999 Sb., zákonem č. 301/2000 Sb., zákonem č. 109/2002 Sb., zákonem č. 320/2002 Sb., zákonem č. 321/2002 Sb., zákonem č. 315/2004 Sb., zákonem č. 383/2005 Sb., zákonem č. 112/2006 Sb., zákonem č. 115/2006 Sb., zákonem č. 134/2006 Sb., zákonem č. 227/2006 Sb. a zákonem č. 342/2006 Sb.

V řízení o rozvod manželství podle § 24 zákona o rodině je soud vždy povinen zjišťovat příčiny rozvratu manželství. Těmito příčinami pak musí odůvodnit svůj závěr, zda v manželství nastal trvalý a hluboký rozvrat, tedy tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství, a zda ho lze rozvést. Pokud soud nedojde ke zjištění, že takový rozvrat nastal, musí návrh na rozvod manželství zamítnout. Takzvaný kvalifikovaný rozvrat manželství je jediný možný důvod pro rozvod manželství, který náš právní řád připouští.

Exkurz do minulosti nám však ukazuje, že dřívější úprava byla jiná. Možnost právního zániku manželství za života obou manželů byla zakotvena do našeho právního řádu až v roce 1919 <sup>(2)</sup>. Tato manželská novela rozlišovala rozvod od stolu a lože a tzv. rozluku. Rozvod od stolu a lože byl možný buď na základě souhlasu obou manželů nebo i přes nesouhlas jednoho z nich. V takovém případě však následkem rozvodu byl pouze zánik povinnosti manželů společně žít. Právní následky ukončení manželství s možností dalšího sňatku měla až soudem vyslovená rozluka. Podle § 13 uvedeného zákona bylo možné o rozluku každého manželství žalovati :

- a) dopustil-li se druhý manžel cizoložství
- b) byl-li pravoplatně odsouzen do žaláře nejméně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšší z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze

---

(2) Zákon ze dne 22. května 1919 č. 320 Sb., kterým byla změněna ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a překážkách manželství.



c) opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátí-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Není-li pobyt jeho znám, budiž soudní vyzvání učiněno veřejně

d) ukládal-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví

e) nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce, neb opětovně ho na cti urážel

f) vede-li zhýralý život

g) pro trvale nebo periodicky probíhající chorobu duševní, která trvá tři léta, pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ni těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá dvě léta, pro padoucí nemoc, trvajících aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou

h) nastal-li tak hluboký rozvrat manželský, že na manželích nelze spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Rozluku nelze vysloviti k žalobě manžela, který rozvratem je převážně vinen

i) pro nepřekonatelný odpor. Žalobě lze vyhovět jen tehdy, připojí-li se k žádosti za rozluku třebas i dodatečně také druhý manžel. V tomto případě netřeba však rozluku ihned povolovati, nýbrž lze napřed uznati rozvod od stolu a lože, a to třebas i vícekrát.<sup>(3)</sup>

Hluboký rozvrat manželský tedy již byl jako důvod rozluky v manželské novele z roku 1919 zakotven. Zdaleka, jak vidno, však nebyl důvodem jediným. Teprve přijetím zákona o právu rodinném v roce 1949<sup>(4)</sup>, kterým bylo odstraněno rozlišení mezi rozvodem od stolu a lože a

---

(3) Obecný zákoník občanský, Veselý, Kavalír, Pivoňková, Právnícké nakladatelství a nakladatelství, Praha 1947 str. 502-503

(4) Zákon č. 265/1949 Sb. s účinností od 1.1.1950.

rozlukou, se jediným způsobem právního zániku manželství stal rozvod a jediným možným důvodem rozvodu pak bylo zjištění trvajících a hlubokého rozvratu mezi manžely. Podle zákona o právu rodinném se však dále v rozvodovém řízení zjišťovala vina na tomto rozvratu, která musela být v rozhodnutí o rozvodu manželství výslovně uvedena. Dokonce nebylo možné, aby se rozvodu domáhal manžel, který takový rozvrat výlučně zavinił za situace, kdy druhý manžel, který rozvrat výlučně nezavinił, si rozvod manželství nepřál.

Rozvod i za takových okolností, tedy i přes nesouhlas druhého manžela byl možný až po novele zákona o právu rodinném provedené zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění v roce 1955 <sup>(5)</sup>. Poté byl již možný rozvod manželství i proti vůli „výlučně nevinného manžela“, jestliže manželství bylo rozvráceno hluboce a trvale a svůj společenský účel neplnilo delší dobu.

Kvalifikovaný rozvrat manželství jako jediný možný důvod rozvodu převzal i Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.. Tento zákon poprvé odstranil povinnost zjišťovat vinu jednoho či druhého manžela na rozvratu. Soud v průběhu řízení ale příčiny rozvratu i tak zjistit musel a musel je také uvést do odůvodnění rozhodnutí. Stále také platilo, a to až do novely o.s.ř. v roce 1973 <sup>(6)</sup> smírčí řízení jako řízení obligatorně předcházející řízení rozvodovému.

---

(5) Zákonné opatření č. 61/1955 Sb., o změně předpisů o rozvodu

(6) Zákon č. 49/1973 Sb. s účinností od 1.7.1973

Do roku 1998 následovalo období, ve kterém podle dikce příslušného ustanovení o rozvodu nadále sice byl jako jediný důvod rozvodu manželství uveden hluboký a trvalý rozvrat mezi manžely, důraz byl však kladen především na zjišťování, zda v důsledku existence tohoto kvalifikovaného rozvratu, manželství plní či neplní účel společenský. Rozvod manželství byl pojímán více nežli jako soukromá a osobní záležitost jeho účastníků, jako záležitost celospolečenská. Zájem společnosti na zachování manželství byl zákonodárcem přímo vysloven.

Rozhodně nelze říci, že dnes stát zájem na zachování manželství nemá. Nicméně po velké novele zákona o rodině v roce 1998 <sup>(7)</sup> je již otázka rozvratu vztahů mezi manžely pojímána jako záležitost soukromoprávní. Vratně se však zpět k pojmu hlubokého a trvalého rozvratu. Kdy se jedná o rozvrat hluboký a trvalý? Na to zákonodárce odpovídá přímo v § 24 odst. 1 zákona o rodině. Je to tehdy, jestliže nelze očekávat obnovení manželského soužití. A je pouze na soudu, jak intenzitu rozvratu vztahů mezi manžely zjištěného provedenými důkazy v průběhu rozvodového řízení posoudí, zda dojde k závěru, že se jedná o kvalifikovaný rozvrat ve smyslu citovaného ustanovení, či zda v manželství sice problémy jsou, avšak nikoli takového rázu, aby zcela vylučovaly možnost obnovení manželského soužití. Přesný návod, jak by soud měl při svém zjišťování příčin rozvratu a hodnocení jeho intenzity postupovat neexistuje. Jiná situace bude, jestliže se rozvádějící se manželé na příčinách rozvratu shodnou a žalovaný manžel se k návrhu na

---

(7) Zákon č. 91/1998 Sb.

rozvod manželství připojí, jiná situace nastane, pokud průběh manželství, problémy, ke kterým v manželství došlo a jejich příčiny, vidí každý z manželů jinak a žalovaný manžel s rozvodem manželství nesouhlasí, neboť se domnívá, že ještě lze manželství zachránit. Samozřejmě ani pro rozvod manželství podle § 24 zákona o rodině neplatí ( byť je s podivem, kolik rozvádějících se manželů na takový „paragraf“ v jednacích sání před soudem odkazuje ), že pokud jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí ( návrh na rozvod druhému z manželů tzv. „nepodepíše“ ), nelze takové manželství rozvést. Soud v řízení o rozvodu manželství musí objektivně zjistit, a v odůvodnění rozhodnutí konstatovat, v čem příčiny rozvratu spočívají ( například v jiných představách manželů o společném hospodaření, o trávení volného času, o výchově nezletilých dětí, nebo v nesouladu manželů v intimním soužití, v dlouhodobých zdravotních problémech jednoho z manželů apod. ). Pokud po provedeném dokazování a zhodnocení všech důkazů soud dojde k závěru, že s ohledem na intenzitu a dobu trvání rozvratu mezi manžely skutečně není pravděpodobné, že by obnovili soužití, pak jejich manželství rozvede, i když žalovaný účastník rozvodového řízení s návrhem nesouhlasí. Nesmí to ovšem být v rozporu se zájmem jejich nezletilých dětí, daným zvláštními důvody podle odst. 2 citovaného ustanovení.

#### B. ZÁJMY NEZLETILÝCH DĚTÍ DANÉ ZVLÁŠTNÍMI DUVODY

Ochrana zájmů nezletilých dětí rozvádějících se manželů zakotvená v § 24 odst.2 zákona o rodině ještě zdůrazňuje a

rozšiřuje povinnost soudu zohlednit vždy v řízení o rozvod manželství rodičů nezletilých dětí zájmy těchto nezletilých dětí. Jedná se o speciální ustanovení, o které lze opřít zamítavý výrok rozhodnutí o návrhu na rozvod manželství i za situace, kdy kvalifikovaný rozvrat mezi manžely existuje a návrhu na rozvod by proto mohlo být jinak vyhověno. Toto speciální ustanovení lze aplikovat ( a soudy dokonce mají povinnost použít je za splnění zákonných podmínek vždy ) nejen v řízení o rozvodu manželství podle § 24 odst.1 zákona o rodině, ale také v řízení podle § 24a a § 24b uvedeného zákona. Obecně lze říci, že každý rozvod manželství rodičů nezletilých dětí má na tyto děti ve svém důsledku negativní dopad. Záleží na tom, jak se manželé, rozvádějící se manželé a posléze již i manželé rozvedení sami zasadí o to, aby zmíněné negativní dopady rozvodu byly na jejich děti co nejmenší. Záleží však i na dítěti samotném, na jeho osobnosti, povahových rysech, psychické a fyzické vyspělosti, jak se se vzniklou situací dokáže vyrovnat. Někdy totiž, i přes veškerou snahu rodičů - rozvádějících se manželů, dítě neuneso změnu, ke které by v důsledku nově uspořádaných rodinných vztahů po rozvodu manželství mělo dojít. Pokud taková situace nastane, rozvod manželství by byl v rozporu se zájmem dítěte, jak zákonodárce uvádí, daným zvláštními důvody.

Při posuzování, zda se v konkrétním případě skutečně jedná o zájem nezletilého dítěte daný zvláštními důvody a zda by rozvod manželství byl opravdu v rozporu s tímto zájmem, je třeba vzít v úvahu skutečně všechny zjištěné skutečnosti a k zodpovězení této otázky přistupovat opravdu citlivě. Nelze automaticky například vycházet z toho, že

pokud je dítě citově labilnější, nevyrovnané, případně má zdravotní handicap, pak je vždy v jeho zájmu, aby manželství jeho rodičů zůstalo zachováno. Jestliže je totiž jejich soužití natolik problematické, že se tato skutečnost projevuje navenek (nervozita, hádky, verbální, případně i fyzické napadání), a to i před nezletilým dítětem, je mnohdy naopak „menším zlem“, když si manželé své osobní vztahy rozvodem vyřeší. Většinou dojde ke zklidnění situace a rodiče, byť jako rozvedení manželé se mohou dítěti věnovat a dávat mu více, než v nefungujícím manželství a nefungující rodině.

O právech a povinnostech nezletilých dětí včetně úpravy jejich poměrů pro dobu po rozvodu manželství rodičů rozhodují již řadu let. S odkazem na ustanovení § 24 odst. 2 zákona o rodině, tedy, že by v daném případě byl rozvod manželství v rozporu se zájmem nezletilého dítěte daným zvláštními důvody, jsem však zamítla návrh na rozvod manželství rodičů nezletilého dítěte pouze jednou. Byl to učebnicový příklad. Žalobce i žalovaná se pět let vzorně starali o nezletilé dítě. Svě, v době, kdy probíhalo rozvodové řízení, pětileté dceři věnovali všechnen svůj volný čas. Chodili s ní ven, jezdili na dovolené, vodili ji do školky. Střídali se, protože byli oba zaměstnáni. Po šestiletém manželství si „náhle“ otec nezletilé našel jinou partnerku. Možná i z toho důvodu, že opravdu jediným zájmem a náplní společného života manželů - rodičů nezletilé byla do té doby pouze jejich starost a péče o dceru a mezi nimi samotnými došlo postupem doby k citovému ochlazení. Přestali spolu žít intimně, hovořit o své práci, zájmech. Žalobce podal návrh na rozvod. Dokonce ani žalovaná nebyla

proti. Během rozvodového řízení však došlo k tomu, že vzniklou situaci - plánovaný rozchod rodičů, rozdělení domácností, odstěhování se k prarodičům a fakt, že každé ráno a každý večer není „rodina“ pohromadě - neunesla nezletilá. Nejdříve jen plakala a budila se ze spaní, velmi brzy se však její zdravotní stav začal zhoršovat, přestala jíst, měla silné bolesti hlavy, poruchy vidění. Podle závěrů odborného vyjádření dětské lékařky a dětského psychologa bylo tehdy jediným možným východiskem a možností vedoucí ke zlepšení stavu nezletilé, aby se otec k rodině vrátil a věnoval se nezletilé společně s matkou jako dříve. Rodiče skutečně obnovili společné bydlení, žalobce však návrh na rozvod zpět nevzal, setrval na něm. Žalovaná s ohledem na vzniklou situaci své stanovisko změnila a s rozvodem nesouhlasila. Tehdy jsem opravdu návrh na rozvod manželství zamítla s tím, že takové rozhodnutí by v dané chvíli bylo v rozporu se zájmem nezletilé daným zvláštními důvody. Je však otázkou, zda zamítavé rozhodnutí soudu „donutilo“ nebo jinak „přimělo“ manžele i k obnovení manželského soužití a zda jejich manželství opět začalo plnit své funkce. Četla jsem článek, v němž autor vyslovuje názor, že § 24 odst. 2 zákona o rodině by měl být posuzován obdobně jako § 24b odst. 1 uvedeného zákona. Že tedy stejně jako „ochrana“ manžela, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a byla-li by mu rozvodem způsobena zvláště závažná újma, je zakotvení rozporu se zájmem nezletilých dětí daným zvláštními důvody „ochranou“ nezletilých dětí. Osobně tento názor nezastávám.

KAPITOLA DRUHÁ : ÚPRAVA POMĚRŮ NEZLETILÝCH DĚTÍ PRO DOBU  
PO ROZVODU

A. ROZHODNUTÍ SOUDU

Podle § 25 zákona o rodině manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu.<sup>(8)</sup>

Z tohoto ustanovení vyplývá, že řízení o rozvod manželství a řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, jsou dvě zcela samostatná řízení a řízení o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu rozvodovému řízení předchází. Do přijetí novely zákona o rodině v roce 1998 byla obě řízení spojena a soud rozhodující o návrhu na rozvod manželství rodičů nezletilých dětí rozhodoval současně jak o rozvodu, tak o poměrech k dětem pro dobu po rozvodu. Cílem novely v tomto směru bylo odstranit mnohdy velmi zdlouhavá rozvodová řízení zapříčiněná zejména prováděním četných důkazů potřebných pro rozhodnutí „o dětech“. Dalším důvodem pak bylo zamezení vzniku situací, kdy výrok rozhodnutí, kterým bylo manželství rozvedeno, a proti němuž žádný z účastníků nepodal odvolání, nabyl samostatně právní moci, zatímco poměry dětí pro dobu po rozvodu ještě dlouho poté pravomocně upraveny nebyly, když výroky soudů prvního stupně o úpravě výchovy a výživy dětí byly napadány odvoláním, probíhala odvolací řízení, případně další řízení prvostupňová po vrácení věci

---

(8) Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád ve znění pozdějších novel.



odvolacím soudem k dalšímu projednání. Takové situace přijatá novela odstranila rozdělením obou řízení. K řízení o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu je v prvním stupni příslušný okresní ( obvodní ) soud. Místně příslušný je potom soud, „v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností své bydliště“ <sup>(9)</sup>. Tato místní příslušnost soudu projednávajícího úpravu práv a povinností k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu musí být zachována bez ohledu na to, u kterého místně příslušného soudu bude probíhat ( probíhá ) řízení o rozvod jeho rodičů. ( Procesní pravidla vztahující se na řízení o rozvod manželství budou podrobně probrána v kapitole šesté.)

Jak jsem zmínila shora, přijatá novela nepochybně odstranila konkrétní nedostatky předešlé úpravy. Zákonodárce však v nové úpravě nebyl důsledný a v praxi vyvstaly problémy další. V zákoně není stanoveno, jak postupovat při vyvolání rozvodového řízení. Zda je totiž nutné podat oba návrhy, tedy návrh na rozvod soudu rozvodovému a návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu soudu opatrovnickému současně, či zda je možné podat nejdříve jeden z nich, a pokud ano, kdy lze podat ten druhý, zda až po právní moci rozhodnutí o poměrech k dětem nebo již v průběhu řízení. Další spornou otázkou zůstává, jak dlouho může být rozhodnutí soudu o poměrech nezletilých dětí pro dobu po rozvodu platné

---

(9) § 9 odst. 1 a § 88 písm.c) zákona č. 99/1963 Sb. občanského soudního řádu v platném znění.

(staré), zda se váže pouze k dané situaci v dané chvíli, kdy se jejich rodiče chtějí rozvádět, či zda jej lze použít například i v situaci, kdy rozvodové řízení je zastaveno (dojde ke zpětvzetí ) nebo je návrh na rozvod zamítnut, ale je podán návrh na rozvod nový, třeba za několik měsíců nebo i za několik let. Určitě je možné, dojde-li ke změně poměrů, navrhnout úpravu novou. Avšak, jestliže rozvodové řízení probíhá, je třeba je přerušit a vyčkat úpravy nové, anebo vycházet z toho, že existuje rozhodnutí o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu, které je pravomocné, a rozvodové řízení je třeba provést? To jsou všechno otázky, které zákonná úprava neřeší.

Soudní praxe, až na výjimky mezi jednotlivými soudy, popřípadě jednotlivými soudci, se ustálila na tom, že oba návrhy mohou být sice podány současně, potom se v řízení o rozvod vyčkává pravomocného rozhodnutí opatrovnického soudu v řízení podle § 176 o.s.ř., avšak návrh na rozvod je možné i podat až poté, co řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu nabude právní moci případně v průběhu takového řízení. Dnes je to sice již ojedinělé, ale dříve se stávalo naprosto běžně, že rozvádějící se manželé samostatný návrh na úpravu poměrů k dětem pro dobu po rozvodu nepodali vůbec, anebo tento byl součástí jejich návrhu na rozvod. Soudy postupovaly tak, že z vlastního podnětu zahájily řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, když návrh chyběl, nebo v případě, kdy se rozvádějící se manželé domáhali úpravy k dětem v rámci rozvodu, tento jejich návrh vyloučily k samostatnému projednání. Jak jsem ale uvedla, takových případů již v praxi mnoho není, neboť v oblasti právní úpravy rozvodu

manželství jsou znalosti občanů na velmi dobré úrovni. Návrhy podávané k soudu jsou ve většině případů perfektní, a to i bez právního zastoupení pro řízení včetně zastoupení pro sepis podání.

Můj názor k problematice popsané shora je takový, že úprava poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství může být, a k návrhu rodičů ( rodiče ) by ji za splnění zákonem stanovených podmínek soud měl provést, i v případě, kdy samotný návrh na rozvod manželství ještě podán není. Pokud návrh na rozvod obsahuje i návrh na úpravu poměrů k dětem, tento návrh by podle mého názoru, a také to tak v praxi dělám, měl být vyloučen k samostatnému projednání a postoupen příslušnému opatrovnickému soudu. Nesouhlasím však s tím, že by soudy měly samy zahajovat řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu za situace, kdy tento návrh rozvádějící se manželé, ať již samostatně, nebo jako součást návrhu na rozvod nepodali. I když i řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu patří mezi řízení tzv. nesporná a soud není vázán návrhy rodičů, domnívám se, že bez návrhu rodičů ( rodiče ) nelze úpravu provést. Samozřejmě je vhodné rodiče, ať už v rámci rozvodového řízení, či jinak poučit o tom, že pokud nebudou poměry k jejich nezletilým dětem pro dobu po rozvodu upraveny, nelze jejich manželství rozvést, avšak jestliže i přes takové poučení si návrh na úpravu poměrů k dětem pro dobu po rozvodu nepodají a na rozvodu budou trvat, pak podle mého by takový návrh měl být bez dalšího zamítnut ( pro nesplnění zákonem stanovené podmínky, a to právě neexistence pravomocného rozhodnutí o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu ). Sama tedy

takové řízení nezahajují - na rozdíl od zahájení řízení a rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem podle § 50 zákona o rodině <sup>(10)</sup>.

V úvodu této kapitoly jsem citovala § 25 zákona o rodině, který uvádí, kdy nelze manželství rodičů nezletilých dětí rozvést. Tedy před pravomocnou úpravou poměrů těchto dětí pro dobu po rozvodu. Zásady pro rozhodování o poměrech nezletilých dětí pro dobu po rozvodu jsou uvedeny v § 26 zákona o rodině :

(1) Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

(2) Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

(3) Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.

(4) Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopností a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování

---

(10) "Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, může soud i bez návrhu rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu."

pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

(5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

§ 27 zákona o rodině dále uvádí, že dohoda rodičů o styku s dítětem schválení soudem nepotřebuje a uvádí také podmínky, za kterých soud o styku s dítětem přece jen rozhodne.

Aby se soud vůbec zabýval tím, jak má o poměrech nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu rozhodnout, musí být buď oběma anebo alespoň jedním z rodičů tvrzeno, že manželství nefunguje, neplní své funkce, jsou dány důvody pro rozvod a návrh na rozvod buď již je anebo bude podán. Pouze v takovém případě jsou dány podmínky pro úpravu poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Příčiny rozvratu manželství pak již ale opatrovnický soud ve svém řízení nezjišťuje. Jak jsem ale uvedla v předchozí kapitole, může dojít k závěru, že rozvod manželství by byl v rozporu se zájmy nezletilých dětí danými zvláštními důvody. V zákoně však nikde není konkrétně uvedeno, v jakém řízení, tedy zda v opatrovnickém, či v řízení o rozvod, by

soud k takovému závěru měl dojít. Z toho podle mého názoru vyplývá, a nesetkala jsem se s názorem jiným, že ke zjištění, že by rozvod manželství byl v rozporu se zájmem nezletilých dětí danými zvláštními důvody mohou dojít soudy oba ( nezávisle na sobě ). Je tedy možné, aby opatrovnický soud poměry k dítěti pro dobu po rozvodu pravomocně upravil a s odkazem na rozpor se zájmem dítěte daným zvláštními důvody byl zamítnut až návrh na rozvod v rozvodovém řízení, v úvahu ale připadá i situace, kdy k takovému zjištění dojde již soud provádějící opatrovnické řízení a s odkazem na rozpor se zájmem dítěte daným zvláštními důvody zamítne návrh na úpravu poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu sám. Opět však poukazuji na to, že v praxi se takovéto případy nevyskytují.

Jestliže soud dojde k závěru, že jsou dány důvody pro úpravu poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, pak má několik možností, jak takovou úpravu provést. V odst. 1 citovaného ustanovení se uvádí, že soud zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Slovo „zejména“ v daném případě znamená, že se nejedná o taxativní výčet úprav, které může soud před rozvodem manželství rodičů nezletilých dětí provést. V rámci rozhodování, komu bude dítě svěřeno do výchovy, soud může například nad výchovou dítěte stanovit dohled, může, pokud ani jeden z rodičů není schopen se o nezletilé dítě starat, ho svěřit do výchovy jiné fyzické osoby, může ho svěřit pro dobu po rozvodu rodičů do pěstounské péče anebo nezletilému dítěti může za splnění zákonných podmínek nařídít ústavní výchovu. V této souvislosti je třeba poznamenat, že i když poměry

nezletilého dítěte byly upraveny pro dobu za trvání manželství rodičů ( § 50 zákona o rodině ), nemůže být tato úprava použita pro rozvodové řízení, byť by se v mezidobí poměry účastníků nezměnily. Úprava práv a povinností k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu musí být provedena nově, i kdyby se tedy rozhodnutí od předchozí úpravy pro dobu za trvání manželství nelišilo. Z výroku soudu musí jednoznačně vyplývat, že se jedná o úpravu pro dobu po rozvodu manželství rodičů. V praxi se nezřídka stává, (bývá to spíše pravidlem ), že je ve spojeném řízení soudem provedena jak úprava poměrů k nezletilému dítěti pro dobu za trvání manželství, tak úprava poměrů pro dobu po rozvodu.

Stále nejrozšířenější a nejčastější úpravou je svěření nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů a stanovení povinnosti druhému z rodičů platit na nezletilé dítě konkrétní výši výživného. V minulosti se objevovaly v odborných kruzích polemiky o tom, zda by povinnost platit konkrétní částku na výživu nezletilého dítěte neměla být rozhodnutím soudu stanovena i tomu z rodičů, kterému se dítě svěruje do výchovy. Takovéto názory však nenašly podporu při aplikaci citovaného ustanovení v praxi. Viděla jsem ale rozhodnutí jednoho z pražských obvodních soudů, kdy skutečně byla výše vyživovací povinnosti určena ve výroku jak otci, tak i matce, které bylo nezletilé dítě pro dobu po rozvodu manželství rodičů do výchovy svěřeno. To však pouze na okraj. Nyní se ale zastavím podrobněji u rozhodování o výchově. I když ze statistických údajů vyplývá, že i nadále je většina dětí pro dobu po rozvodu manželství svěřována do výchovy matky, není to rozhodně

pravidlem, a pokud jsou shledány vhodnější podmínky a lepší péče o nezletilé dítě u otce, odpovídá tomu i rozhodnutí soudu, a to nejen v případech, kdy se rodiče na takové úpravě dohodnou. Není zásadně pravdou, jak bývá poměrně často uváděno, a soudy v tomto směru napadány, že do výchovy otce je dítě svěřováno jen tehdy, je-li matka alkoholička nebo užívá-li drogy či jiné omamné látky. Skutečně záleží na důkladném zjištění a posouzení všech okolností, za kterých je o poměrech dítěte rozhodováno. Nejsou to pouze schopnosti toho kterého rodiče dítě vychovávat a zajistit jeho potřeby. Je samozřejmě důležité, aby rodič pro dítě představoval autoritu, pozitivně působil na jeho chování, rozvíjel jeho vrozené vlohy i získané schopnosti, aby zajistil řádnou péči o něj po stránce správné životosprávy, denního režimu, po stránce materiálního zabezpečení všech jeho potřeb počínaje stravou, oblečením, obutím, školními pomůckami až po možnosti kulturního a sportovního vyžití v rámci jeho zájmové činnosti. Pro rozhodování o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy je také důležité, aby rodič byl i po rozvodu manželství schopen s bývalým manželem o nezletilém dítěti komunikovat, aby nebránil bývalému manželovi v kontaktu s dítětem, aby pomohl dítěti zvládnout po rozvodu nově vzniklou situaci.

Jestliže soud má dostatek podkladů pro rozhodnutí o tom, komu bude nezletilé dítě pro dobu po rozvodu svěřeno do výchovy, zabývá se dále otázkou výživného. Zásady pro rozhodování o výživném jsou vymezeny v části třetí, hlavě první zákona o rodině. Oba rodiče mají přispívat na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových



poměrů a dítě má právo podílet se na jejich životní úrovni. To platí obecně, tedy i pro případ, že manželství a rodina fungují a žádným soudním rozhodnutím do vztahů mezi manžely a mezi rodiči a dětmi není zasahováno, tak i pro případy, kdy je výše výživného určována soudem, buď v řízení o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem pro dobu za trvání manželství anebo v řízení o úpravu práv a povinností k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Co znamenají pojmy „schopnosti“, „možnosti“ a „majetkové poměry“ rodičů? V žádném případě to není totéž, co měsíční mzda, jak se mnozí rodiče - rozvádějící se manželé domnívají. Ten takzvaný průměrný čistý měsíční příjem od zaměstnavatele, (v praxi se pro potřeby soudního rozhodnutí zjišťuje za období posledních šesti měsíců ) je kriteriem dosti významným, avšak zdaleka ne jediným. Soud se v řízení zabývá také tím, jaké má rodič vzdělání, jakou má kvalifikaci, zda ve svém zaměstnání uplatňuje všechny své předpoklady a dovednosti, pokud ne, z jakého důvodu, zda se nevzdal bez vážného důvodu lépe placeného zaměstnání, případně proč si takové zaměstnání nehledá. Významný pro objektivní zhodnocení je také zdravotní stav rodiče, počet jeho dalších vyživovacích povinností a způsob, jakým tyto vyživovací povinnosti plní ( tím se má na mysli například, zda dítěti poskytuje nějaká věcná plnění, pokud ano, v jaké hodnotě a jak často, zda se s dítětem stýká, zda si ho bere na víkendy, či zda s ním tráví dovolené, neboť i touto formou rodič svou vyživovací povinnost plní ). Důležitý je také rozsah jeho majetku jako takového, například počet nemovitostí, výnosy z nich, ale také výdaje spojené s jejich údržbou, provozem, náklady spojené s bydlením, cestou do zaměstnání. Příjmem rodiče, ze kterého lze

vyživné vyměřit jsou i dávky státní sociální podpory, podpora v nezaměstnanosti, důchody ( starobní i invalidní), služné, různé renty a další příjmy příležitostné. Řada rodičů se před soudem velmi často brání tím, že jejich příjmy nejsou fixní, že se skládají z pohyblivých složek, na které není zákonný nárok - například proplácené přesčasy, příplatky za služby o svátcích a v noci a další pohyblivé složky mzdy. V takovém případě je však třeba znovu poukázat na ust. § 85 odst. 2 větu druhou zákona o rodině, podle které dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. To znamená, že má právo participovat i na těchto pohyblivých příjmech, případně i na příjmech jednorázových a ojedinělých. Kdyby totiž rodiče nezletilého dítěte spolu žili a tedy i společně hospodařili a plnili vyživovací povinnost k němu, pak by dítě sdílelo také i situaci, kdy by do rodinného rozpočtu šel v tom kterém měsíci větší obnos finančních prostředků a samozřejmě i situaci, kdy by bylo nutné rozdělit obnos peněz menší. Speciální ustanovení v zákoně o rodině pamatuje na ty rodiče, kteří mají příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů. Ti jsou totiž povinni podle § 85a odst. 1 zákona o rodině soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Nesplní-li tuto povinnost, má se za to, že jejich průměrný měsíční příjem činí 12,7 násobek <sup>(11)</sup> životního minima jednotlivce podle zvláštního předpisu. <sup>(12)</sup> Potřebu

---

(11) S účinností od 1. ledna 2007, předtím platil patnáctinásobek.

(12) Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu.

začlenění citovaného ustanovení do zákona o rodině ukázala praxe, kdy rodič s příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů velmi často před soudem tvrdil, že mu žádná tzv. podnikatelská odměna nezůstává, že je prakticky bez jakýchkoliv příjmů, či dokonce ve ztrátě a tato svá tvrzení i doložil daňovým přiznáním, ve kterém skutečně ztráta vycházela. V řízení před soudem však bylo z prokázáno, že takový rodič-podnikatel zároveň žije na velmi dobré úrovni, jezdí na zahraniční dovolené, vlastní luxusní auta, nemovitosti, vybavení domácnosti a samotné daňové přiznání o jeho skutečných příjmech z podnikání objektivní informace nepodává. Proto zákonodárce ošetřil takové případy novým zákonným ustanovením. Pro úplnost je třeba uvést, že pro účely rozhodování o výživném toho rodiče, kterému dítě není svěřeno do výchovy, soud nezkoumá pouze schopnosti, možnosti a majetkové poměry právě tohoto rodiče. Ty samé skutečnosti zjišťuje i u druhého rodiče, kterému sice výrokem výši vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti nestanoví ( bylo probíráno již shora), avšak k tomu, jakým způsobem, včetně určité výše finančních prostředků, se i tento rodič bude na výživě nezletilého dítěte podílet, při svém rozhodování přihledne. Na straně dítěte soud zohlední zejména jeho věk, odůvodněné potřeby dané školní docházkou, typem školy, ale také zdravotní stav a rozsah jeho mimoškolních aktivit a zájmů. Přestože zákon dává, jak uvedeno, návod k tomu, čím by se měl soud při rozhodování o výši výživného řídit a co by měl a jak posuzovat, každý případ je svým způsobem jedinečný a soud k němu musí jako takovému i přistupovat. Pakliže nashromáždí dostatek důkazů pro rozhodnutí o výchově i výživném pro nezletilé dítě, vydá rozhodnutí, kterým se

„nezletilé dítě svěruje pro dobu po rozvodu jednomu z rodičů a druhému z rodičů se počínaje dnem právní moci výroku o rozvodu manželství stanoví povinnost platit na výživu nezletilého dítěte částku XY do toho kterého dne v měsíci předem k rukám toho z rodičů, kterému se dítě svěruje do výchovy“.

## B. DOHODA RODIČŮ

Jak již bylo uvedeno shora, rozhodnutí soudu o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti ( o úpravě práv a povinností k nezletilému dítěti ) může být nahrazeno dohodou rodičů. Pokud jde o úpravu výchovy a výživy, pak taková dohoda rodičů ke své platnosti potřebuje schválení soudu. Dohodou může být nahrazeno jakékoli meritorní rozhodnutí soudu o výkonu rodičovské zodpovědnosti, tedy nejen jejich dohoda o střídavé anebo společné výchově nezletilého dítěte ( oběma těmito pojmy se budu věnovat podrobněji v následujících částech této kapitoly ), ale samozřejmě také dohoda o tom, že nezletilé dítě bude pro dobu po rozvodu svěřeno do výchovy jednomu z rodičů a druhý z rodičů bude na dítě platit odpovídající výživné. Není však možné, aby se rodiče dohodli pouze na tom, komu bude dítě svěřeno do výchovy a nedohodli se na výživném. Pokud takový případ nastane, a bývá to poměrně často, tedy, že rodiče jsou ve shodě v tom, kdo by měl po rozvodu dítě vychovávat, ale výše výživného je mezi nimi sporná, pak soud žádnou dohodu neschválí a o poměrech k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu rozhodne meritorně s tím, že

pochopitelně v naprosté většině případů při svém rozhodování o výchově bude akceptovat shodný názor rodičů.

Pokud jsou rodiče schopni dohodnout se nejen na výchově, ale i na výši výživného a dohodu o výkonu rodičovské zodpovědnosti opravdu uzavřou, ještě to neznamena, že soud takovou dohodu rodičů bez dalšího schvální. I při rozhodování soudu o schválení dohody rodičů totiž platí stejná pravidla a stejné zásady, podle kterých by soud o výkonu rodičovské zodpovědnosti rozhodoval meritorně. Jestliže by se například soudu jako vhodnější pro výchovu nezletilého dítěte jevil, ať již z jakéhokoliv důvodu jeden z rodičů, ale podle jejich dohody by měl dítě vychovávat rodič druhý, soud jejich dohodu neschvální. V praxi k takovým případům nedochází, respektive zpravidla nedochází. Často se však stává, že rodiče se dohodnou na výši výživného, která třeba vychází z jejich představ, případně zohledňuje majetkové vyrovnání mezi nimi anebo další kritéria, která jsou však pro stanovení výše vyživovací povinnosti nepřijatelná. Rodiče se i v takových případech mnohdy domáhají schválení jimi uzavřené dohody a to přesto, že jim bývá soudem vysvětleno, že taková dohoda není v zájmu nezletilého dítěte, že neodpovídá jeho věku, zájmům, potřebám anebo nevychází z osobních poměrů rodičů, jejich majetkových možností a schopností. Soudu pak nezbývá, než předloženou anebo rodiči před soudem uzavřenou dohodu neschválit a za splnění zákonem stanovených podmínek rozhodnout o poměrech k nezletilému dítěti meritorně. Na druhé straně je však pravdou, že pokud rodiče navrhnou, aby soud jimi uzavřenou dohodu o rodičovské zodpovědnosti schválil a jsou případně ochotni ji po poučení soudu

případně pod vedením opatrovníka nezletilého dítěte ustanovenému mu pro řízení upravit, a tato dohoda není skutečně v rozporu se zájmem dítěte, nejde soud při provádění dokazování o majetkových poměrech rodičů, případně o potřebách dítěte do takových podrobností jako za situace, kdy rodiče schopni dohodnout se nejsou.

Ve výkladu o dohodách rodičů o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti je potřebné ještě uvést, že obsahem těchto dohod nemusí být pouze ujednání rodičů o výchově a výživě. Rodiče se mohou dohodnout například na rozsahu styku rodiče, kterému dítě nebude svěřeno do výchovy, s nezletilým dítětem. V praxi to není časté, protože rodiče jsou v tomto směru soudem poučováni, že ve smyslu ust. § 27 zákona o rodině jejich dohoda o styku rodiče s dítětem schválení soudem nepotřebuje. Někteří rodiče však v rámci právní jistoty trvají na tom, aby i jejich dohoda o styku byla pojata do celkové dohody o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti pro dobu po rozvodu schvalované soudem. Podle mého názoru je v takovém případě v zájmu nezletilého dítěte, aby dohoda byla schválena v celém rozsahu. Někteří kolegové zastávají stanovisko odlišné. Vycházejí striktně z dikce § 27 odst. 1 zákona o rodině s tím, že pokud se rodiče o styku s dítětem dohodnou, schválení soudem třeba není, a o styku rozhodují pouze meritorně za situace, kdy shoda mezi rodiči není.

V závěru této části bych ještě ráda uvedla, že jako dohody upravující výkon rodičovské zodpovědnosti přicházejí v úvahu jen takové, které jsou uzavřeny mezi rodiči nezletilého dítěte. Nemohou to být tedy například dohody

uzavřené mezi rodiči a další fyzickou osobou, ( o právnické ani nemluvě ), či jedním z rodičů a jinou fyzickou osobou. Nemohou to být ani dohody uzavřené mezi rodiči a dítětem, či jedním z rodičů a dítětem. I pro soudem schválenou dohodu o úpravě rodičovské zodpovědnosti pro dobu po rozvodu platí, že takové soudní rozhodnutí nevylučuje v případě změny poměrů nové projednání věci a změnu takového rozhodnutí ( at' již formou opětovného uzavření dohody rodičů a jejího schválení soudem anebo formou meritorního rozhodnutí soudu). Neznamená tedy překážku res iudicata ( věci rozsouzené ).

Dosud jsem se zabývala rozhodováním soudu a dohodami rodičů o úpravě poměrů k nezletilým dětem obecně. Nyní bych se ráda zastavila více u institutů tzv. společné a střídavé výchovy, které byly začleněny do zákona o rodině novelou č. 91/1998 Sb. Je otázkou, nakolik byla naše společnost v době přijetí novely na zavedení těchto institutů do praxe připravena. K návrhům rodičů začaly soudy poměrně často zejména o střídavé výchově rozhodovat, avšak, jak praxe později ukázala, nezřídka se nejednalo o rozhodnutí šťastné.

### C. SPOLEČNÁ VÝCHOVA

Pokud je dítě svěřeno do společné výchovy rodičů, znamená to, že i po rozvodu manželství by se rodiče měli nadále o dítě starat společně, tedy, že i po rozvodu by měli zůstat bydlet v jednom bytě ( domě ) a přestože již spolu nežijí jako manželé, měli by i nadále společně

zajišťovat péči o nezletilé dítě. Potud je výklad pojmu společné výchovy obou rodičů jednotný. Co se týče vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti při jeho svěřeni do společné výchovy rodičů, názory na ni se již různí. Na straně jedné je poukazováno na to, že když se rodiče starají o dítě společně, pak společně k němu i plní svou vyživovací povinnost a proto není třeba konkrétně ji v rozhodnutí soudu upravovat. Takovému postoji oponují názory, že výši vyživovací povinnosti je třeba každému z rodičů stanovit, neboť se jedná o rozhodnutí soudu, které musí být konkrétní a po materiální stránce vykonatelné a v případě, že by v něm konkrétní výše výživného stanovena nebyla, takové rozhodnutí by nebylo určité. Existují rozhodnutí o společné výchově rodičů, kdy výživné bylo stanoveno tomu z rodičů, který měl větší příjmy než rodič druhý s tím, že při určování jeho výše bylo přihlédnuto k tomu, že i tento z rodičů ( tedy ten, který má větší příjmy ) plní svou vyživovací povinnost k nezletilému dítěti svojí osobní péčí o něj a nelze mu proto stanovit výživné v takové výši, jako kdyby společná péče o nezletilé dítě neexistovala. Taková rozhodnutí jsou však výjimečná. V praxi se soudy přiklonily k tomu, že při rozhodování o společné výchově rodičů ani jednomu z nich konkrétní výše vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti stanovena není. Jednotlivá soudní rozhodnutí se liší pouze v tom, že některá ve výrokové části obsahují větu, že „výživné se rodičům vůči nezletilému dítěti nestanoví“, jiná tam výrok o výživném vůbec nemají. V obou případech se pak vyživovací povinností jako takovou soudy zabývají v odůvodnění rozhodnutí.



#### D. STRÍDAVÁ VÝCHOVA

Jestliže je dítě svěřeno pro dobu po rozvodu manželství do střídavé výchovy rodičů, může jít o dva možné případy. Buď se střídá „dítě u rodičů“ anebo se střídají „rodiče u dítěte“. V prvním případě je dítě svěřeno v určitém přesně a konkrétně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším určitém přesně a konkrétně vymezeném časovém období do výchovy druhého rodiče. Dítě tedy střídá dvě výchovná prostředí. Kromě obecných předpokladů pro takové rozhodnutí (schopnosti a možnosti obou rodičů dítě vychovávat viz pojednání shora) zde musí být splněny i podmínky další. Konkrétně obě domácnosti nesmí být od sebe mnoho vzdáleny, dítě musí i nadále navštěvovat pouze jednu školu (což by při větší vzdálenosti obou domácností bylo technicky nemožné), musí navštěvovat stejného dětského lékaře apod. Právě tento způsob - a v praxi zatím nejčastěji navrhovaný - se jeví jako nejvíce problematický. Bývá například velmi obtížné stanovit vhodný časový interval, ve kterém by se dítě mělo u rodičů střídat. Naprosto nepřiměřený je interval delší než jeden měsíc. I měsíc však může být dlouhý, zejména jestliže je dítě útlejšího věku a tak dlouhé odloučení od druhého rodiče by na něj mohlo působit nepříznivě. (Rodič by paradoxně neviděl dítě déle, než kdyby bylo svěřeno sice druhému rodiči, avšak byl by například upraven styk jedenkrát za čtrnáct dní.) Ani týdenní interval na straně druhé se nezdá být vhodný. Tak časté střídání většinou nevyhovuje ani nezletilému dítěti ale ani rodičům. Praxe již v některých případech ukázala, že byt' se řešení úpravy práv a povinností k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu

střídavou výchovou zdálo v dané chvíli nejlepším, a to jak pro rodiče, tak pro nezletilé dítě, postupem času se stalo nevyhovujícím a někdy dokonce nežádoucím. Nezletilé dítě totiž dlouho a neustále se opakujícím stěhováním se k druhému rodiči nabývá dojmu, že vlastně nikam nepatří, že je stále „na cestách“, že nemá žádný domov. Při dotazech ve škole, ale nejen tam, neví, jak má odpovědět na otázku, kde bydlí, začíná se za tuto situaci stydět a samo si přeje změnu. Někdy k tomu přispívá i fakt, že s ohledem na majetkovou situaci rodičů nemá u obou, a tedy vlastně dvojmo veškeré vybavení uspokojující jeho potřeby a zájmy, ale má u každého z nich pouze to běžné a v některých případech dokonce jen to nejnutnější. Ostatní věci si pak musí od jednoho rodiče k druhému rodiči vždy stěhovat a přenášet. A tak se objevuje stále více případů, kdy rodiče sami podávají po čase návrh na změnu střídavé péče ( někdy k výslovnému přání nezletilého dítěte ), případně soudem provedená úprava se stává pouze formální, ale faktická situace je úplně jiná. Problém nastává ve chvíli, kdy dítě a jeden z rodičů si uvědomují, že střídavá péče je v jejich případě již překonána a provedení změny je žádoucí, avšak druhý z rodičů trvá na zachování stávající úpravy. To pak vede k dlouhým a nepěkným sporům, v mnohých případech se soud neobejde bez nařízení znaleckého posudku. Právě proto vyvstává otázka, zda opravdu střídavá výchova je tak dobrým uspořádáním poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu, jak je v mnohých i odborných publikacích touto problematikou se zabývajících uváděno.

Jiný - daleko příznivější dopad pro nezletilé dítě má bezpochyby druhý typ střídavé výchovy, tj. varianta, při

které se rodiče střídají ve výchově u dítěte, které i nadále bydlí v jednom bytě ( domě ), tedy ve stále stejném prostředí. Při této úpravě buď i rodiče nadále bydlí v tomto bytě ( domě ), a ve výchově o dítě se střídají ve vymezených časových intervalech ( toto řešení se v praxi prakticky nevyskytuje a pokud ano, připomíná to spíše shora popsanou výchovu společnou, neboť, a to nakonec i při existenci fungujícího manželství, se rodiče v péči o dítě „střídají“, tedy nejsou u něho a nepůsobí na něj fyzicky současně ) anebo tak, že jeden z rodičů žije fakticky jinde, ale ve stanoveném termínu přichází do bydliště dítěte a druhého rodiče, kde se s druhým rodičem „vystřídá“ a po stanovenou dobu pak o dítě výhradně sám pečuje. Je nepochybné, že při novelizaci zákona o rodině v této oblasti se zákonodárce inspiroval zahraničními úpravami. Nicméně praxe se poté při aplikaci ustanovení o střídavé výchově vydala poněkud jiným směrem, než zákonodárce zamýšlel. V zahraničí totiž nejen, že ke střídání si dítěte u rodičů v různých výchovných prostředích dochází velmi zřídka, ale není ani zvykem, že do domácnosti jednoho z bývalých manželů, kde žije i nezletilé dítě, přichází a po určité časové období „bydlí a žije“ bývalý manžel druhý. Nejčastěji totiž, pokud už dojde k úpravě poměrů k dítěti formou střídavé výchovy, mají bývalí manželé a dítě k dispozici celkem tři byty. Každý z bývalých manželů má svůj byt a střídavě docházejí do bytu třetího společného, ve kterém bydlí jejich nezletilé dítě. Co se týče rozhodování o vyživovací povinnosti rodičů k nezletilému dítěti při uspořádání jeho poměrů pro dobu po rozvodu formou střídavé výchovy, vyživovací povinnost rodičů bývá v soudním rozhodnutí konkrétně určována. Ani ze však není

praxe zcela jednotná. Výživné se většinou opět stanoví jen tomu z rodičů, který má větší příjmy a majetkové možnosti než rodič druhý. Nezastávám tento názor. Domnívám se, že rozhodnutí soudu by mělo při střídavé výchově vždy obsahovat výrok o vyživovací povinnosti obou rodičů, byť takový, že jednomu z nich (případně ani jednomu z nich) se povinnost platit na výživu nezletilého dítěte nestanoví.

Pro obě varianty rozhodnutí soudu o výchově nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu, tedy jak pro společnou tak pro střídavou výchovu platí, že takové rozhodnutí musí deklarovat shodnou vůli všech zúčastněných. I když to z dikce § 26 odst. 2 zákona o rodině jednoznačně nevyplývá, je vyloučené (existují však názory, které s tím polemizují), aby o společné anebo střídavé výchově bylo rozhodnuto jinak než schválením dohody uzavřené rodiči. Těžko si lze totiž představit, že soud bude svým rozhodnutím rodiče ke společné nebo střídavé výchově nutit. Těžko si lze představit, že za situace, kdy rodiče sami nejsou schopni se na otázkách týkajících se dítěte dohodnout, budou o něho společně pečovat případně se budou ve výchově o něho střídát tak, aby nedocházelo k hádkám a střetům mezi nimi, k dohadům při „střídání se“ ve výchově apod. Lze stěží dojít k závěru, že taková úprava by byla v zájmu nezletilého.

#### Z JUDIKATURY KE STRÍDAVÉ VÝCHOVĚ

Chtěla bych závěrem této kapitoly rozebrat dva judikáty, které se „nově“ zavedených institutů, a to společné a střídavé výchovy týkají.

Prvním z nich je rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 1. 2004 publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí pod Rc 10Co 877/2003. Rozsudkem Okresního soudu v Ú.n.L. ze dne 25.8.2003, čj.18Nc 96/2001-128 byly upraveny poměry nezl. D. pro dobu před a po rozvodu jeho rodičů tak, že byl svěřen do výchovy matky a otci bylo uloženo platit na jeho výživu částku 2000 Kč měsíčně. Proti rozsudku podal otec odvolání, v němž shrnul řadu výhrad a domáhal se jeho změny tak, že nezl. D. se svěruje do jeho výchovy a matce se ukládá povinnost platit na něj výživné, popř. že se nezl. svěruje do střídavé výchovy. Matka i opatrovník nezl. shodně navrhli, aby rozsudek okresního soudu byl potvrzen. Odvolací soud přezkoumal rozsudek okresního soudu v celém rozsahu, jakož i řízení, které jeho vydání předcházelo a poté dospěl k závěru, že odvolání otce není důvodné. Z obsahu spisu okresního soudu vyplynulo, že matka podala návrh na úpravu práv a povinností k nezl. na dobu před i po rozvodu. Požadovala, aby nezl. byl svěřen do její výchovy a otci stanoveno výživné s tím, že podala návrh na rozvod manželství. Otec s návrhem nesouhlasil. Po provedeném dokazování bylo zjištěno, že rodiče nezl. společně ne hospodaří a již ani nežijí ve společné domácnosti. Soud dospěl k závěru, že přestože byla výchova nezl. D. až do doby rozhodnutí realizována formou střídavé výchovy, tak rozhodnutí o střídavé výchově není i přes přání nezletilého možné v důsledku neurovnaných vztahů mezi rodiči, a proto svěřil nezletilého do výchovy matky, která jeho výchovu převážně doposud zajišťovala, naopak otec s ohledem na jeho podnikatelské aktivity byl více časově zaneprázdněn. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem okresního soudu v tom směru, že nejsou dány podmínky pro

střídavou výchovu nezl. oběma rodiči ve smyslu ust. § 26odst. 2 ZOR, a to v situaci, kdy je nepochybné, že oba rodiče sice mají pro výchovu dobré materiální podmínky a každý může jeho výchovu řádně zajistit, avšak nejsou schopni se dohodnout na jednotném výchovném postupu a podmínkách střídavé výchovy, kterou matka výslovně odmítá v situaci, kdy v důsledku neurovnaných vztahů mezi rodiči absentuje zcela jejich komunikace. Sám nezl.D., který byl vyslechnut před odvolacím soudem tuto skutečnost potvrdil a dodal, že komunikace rodičů probíhá pouze jeho prostřednictvím, přímá domluva mezi rodiči neexistuje. Okresní soud ani soud odvolací neprováděly již další dokazování, neshledaly za nutné ani vypracování znaleckého posudku, neboť to, že nezletilý má shodné citové vazby k oběma rodičům a je ve věku, kdy neupřednostňuje ani jednoho z nich, bylo jednoznačné. Střídavá výchova by byla v jeho zájmu, pokud by se rodiče dohodli na jednotném přístupu k jeho výchově. V daném případě však důsledky neshod, jejich projevy a dopady na výchovu nezletilého vyloučily možnost, aby byla výchova upravena formou střídavé péče, a to i přes vyjádření nezletilého, neboť takové řešení by nebylo v jeho zájmu. Přitom právě zájem nezletilého musí soud zejména při svém rozhodování zvažovat. Odvolací soud tedy rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil a vyslovil právní větu:

*„Překážkou rozhodnutí soudu o svěřeni nezletilého dítěte do střídavé výchovy rodičů je i neschopnost rodičů dohodnout se na jednotném výchovném postupu a podmínkách střídavé výchovy.“*

Co k tomuto rozhodnutí uvést? Neměla jsem k dispozici spisový materiál nezl. D. Nemohla jsem prostudovat všechny provedené důkazy, protokoly o jednáních. Je otázkou, proč matka, za situace, kdy faktická střídavá výchova po nějakou dobu fungovala, otec ji navrhoval i do budoucna a také nezletilý sám si ji přál, s takovou úpravou nesouhlasila. Kdybych takový případ soudila, snažila bych se vést oba rodiče k dohodě, hledala bych příčiny jejich neshod ... Jsem však přesvědčena, že o totéž, přestože to z citovaného rozhodnutí soudu výslovně nevyplývá, se snažili i soudci, kteří zmíněný případ projednávali. Pokud však matka své stanovisko nezměnila, rodiče nebyli schopni se dohodnout a z provedených důkazů se přesto jako nejvhodnější řešení nakonec ukázalo svěření nezletilého do její výchovy, pak se zcela se závěry takového rozhodnutí ztotožňuji.

Druhým judikátem, který bych ještě chtěla zmínit, je Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.1.2005 publikovaný jako Nález č.19 na str.247 ve Sb.n.u.US Svazek č.36 pod č.I.ÚS 48/04. Ústavní soud dne 27.1.2005 rozhodl v senátě o ústavní stížnosti stěžovatele JUDr.A.B., zastoupeného advokátkou JUDr.P.K., proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13.10.2003, sp.zn.13Co 447/2003 a proti rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 4.11.2002, č.j. P 1123/2001-82, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení kromě jiného tak, že ústavní stížnost, pokud směřovala proti výroku I. rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 4.11.2002, č.j. P 1123/2001-82, jímž byla nezl. M.V. svěřena do výchovy matce a proti výroku I.a) rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13.10.2003, sp.zn. 13Co

447/2003, jímž byl tento rozsudek Okresního soudu v Ostravě v odstavci I.výroku potvrzen, zamítl. Z odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá, že Okresní soud v Ostravě napadeným rozsudkem ve věci úpravy výkonu rodičovské zodpovědnosti svěřil nezl. M.V. do výchovy matky a otci - stěžovateli - uložil přispívat na výživu nezletilé částkou 1.800 Kč měsíčně. Soud prvního stupně v odůvodnění uvedl, že matka se svým návrhem domáhala úpravy výkonu rodičovské zodpovědnosti a navrhla svěření dítěte do své výchovy. Otec navrhoval svěření dítěte do střídavé péče obou rodičů. Opatrovník - s ohledem na to, že matka se střídavou péčí nesouhlasila - navrhl svěřit dítě do výchovy matky, ale otci upravit styk s dcerou v co nejširším rozsahu. V průběhu řízení opatrovník své stanovisko změnil a střídavou péčí doporučil. Jako překážku střídavé péče spatřoval pouze komunikační bariéru mezi rodiči. Při skutkových zjištěních soud vycházel zejména z výpovědí účastníků, ze zprávy opatrovníka o prošetření poměrů v místě bydliště matky, ze zprávy Okresního úřadu Karviná o prošetření poměrů v místě bydliště otce, ze znaleckého posudku z oboru psychologie znalkyně PhDr.M., z výsledku této znalkyně a z dalších listinných důkazů. Provedeným dokazováním soud zjistil, že nezletilá má hlubokou citovou vazbu jak k matce, tak k otci. Značně však na ni působí napjatá atmosféra mezi rodiči. Podle názoru psychologů by pro dítě byla ideální střídavá péče rodičů. Základní podmínkou střídavé výchovy je - z psychologického hlediska - kooperace rodičů, leč ti v době znaleckého vyšetření dítěte spolu nekooperovali. Podle mínění psychologů nevyřešené partnerské krivdy podmiňují aktuální vztah mezi rodiči do té míry, že nejsou schopni se na čemkoli



domluvit. Při předávání dítěte sice nedochází ke zjevným konfliktům mezi otcem a matkou, rodiče však nejsou schopni komunikace a kooperace, což shodně potvrdili. Po provedeném dokazování soud dospěl k závěru, že jedinou překážkou toho, aby se rodiče podíleli na výchově dcery střídavou péčí, je komunikační bariéra mezi nimi a také to, že spolu nekooperují „z úhlu rodičovských pozic“. Okresní soud zdůraznil, že právě střídavá péče o nezletilé dítě vyžaduje vysokou míru vyspělosti, tolerance, schopnosti rodičů spolu kooperovat a ve věcech péče o nezletilé dítě dosáhnout dohody, a to proto, že řádná realizace střídavé výchovy se neomezuje pouze na bezkonfliktní předávání dítěte. Okresní soud konstatoval, že podle výkladu § 26 odst. 2 zákona o rodině v případech, kdy jsou vztahy mezi rodiči nezletilé vyhoceny tak, že tito spolu nekomunikují a nespolupracují, nelze mít zato, že je splněna jedna z podmínek pro svěření dítěte do střídavé péče, a sice podmínka „zájmu dítěte a lepšího zajištění jeho potřeb“. Soud uzavřel, že v daném případě by sice z psychologického hlediska byla ideální střídavá výchova, leč v souzené věci shora uvedená základní podmínka střídavé péče není naplněna. Proto soud svěřil dítě do výchovy matce, která má pro to všechny předpoklady a styk otce s dcerou upravil tak, aby měla zachován široký rozsah kontaktů s ním, aby otec měl možnost podílet se na její výchově. Krajský soud v Ostravě výrok o svěření nezletilé do výchovy matky potvrdil s tím, že okresní soud, pokud jde o otázku úpravy rodičovské zodpovědnosti vůči nezletilé, provedl dostatečná skutková zjištění a tato považuje za správná. Sám doplnil pouze dokazování ohledně osobních poměrů rodičů a z jejich přednesů zjistil, že k podstatným změnám nedošlo. Proto považoval právní závěr

okresního soudu o svěřeni nezletilé do výchovy matce za odpovídající skutkovému stavu věci a jako věcně správný ho potvrdil. Stěžovatel (otec) v ústavní stížnosti tvrdí, že obecné soudy napadenými rozsudky porušily jeho základní práva garantovaná čl.90 odst.1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl.95, odst.1 Ústavy, čl.32 odst.1, odst.4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl.18 Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) a dále zákonná práva a zájem nezletilého dítěte ve smyslu ust. § 50 odst.1, odst.2 zákona č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a ve smyslu § 26 odst.4 citovaného zákona. Stěžovatel považuje svěřeni nezletilé dcery do výchovy matky za zbavení svého práva na její výchovu. Podtrhuje, že on i matka nezletilou bohatě citově stimulují a k oběma rodičům má také dcera hlubokou citovou vazbu. Rovněž výchovné přístupy k dceři jsou u obou rodičů na stejné úrovni, přičemž oba jsou schopni zajistit péči o dítě na stejné úrovni. Střídavá péče - i podle názoru znalkyně - by byla možná, pokud by rodiče spolu kooperovali. Stěžovatel podtrhuje, že v řízení před obecnými soudy zdůrazňoval svoji ochotu s matkou kooperovat. Pokud matka není ochotna spolupracovat a bez vážného důvodu nesouhlasí se střídavou výchovou, považuje stěžovatel svěřeni nezletilé do výchovy pouze matky za vážné porušení práv dítěte i vlastních ústavně zaručených práv otce. Je přesvědčen, že svěřením dítěte do výchovy matce došlo ze strany obecných soudů k porušení práva rodičů na stejnou výchovu dítěte a k porušení zásady, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte při respektování jeho zájmů. Obecné soudy nezjistily důvod, proč matka nechce s otcem kooperovat a současně

nepřihlédly k ochotě stěžovatele na střídavé výchově se dohodnout. Stěžovatel navrhl, aby oba napadené rozsudky Okresního soudu v Ostravě a Krajského soudu v Ostravě byly jako protiústavní zrušeny. Ústavní soud při posouzení věci vycházel ze svého ústavního vymezení, podle něhož je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Jeho úkolem je tedy nikoli bdít nad dodržováním jednoduchého práva, ale ochraňovat ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele. Ústavní stížnost brojící proti interpretaci a aplikaci jednoduchého práva proto může být úspěšná jen tehdy, jestliže Ústavní soud současně s porušením jednoduchého práva shledá i porušení některé z ústavních kautel. V daném případě bylo proto úkolem Ústavního soudu především posoudit, zda napadenými rozhodnutími porušily obecné soudy některá základní práva a svobody stěžovatele tím, že by nerespektovaly ustanovení běžného zákona, zejména pak ustanovení § 26 odst.2 zákona o rodině. Ústavní soud přitom již několikrát judikoval, že je zásadně věcí obecného soudu zvážit podmínky svěření dítěte do výchovy jednoho či druhého rodiče. Po zvážení všech okolností usoudil, že jednoduché právo, a to ustanovení § 26 odst.2 zákona o rodině o svěření dítěte do střídavé péče rodičů bylo oběma soudy interpretováno správně. Podle názoru Ústavního soudu svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti. To předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů. Není podstatná to, proč

rodiče nejsou ochotni spolu spolupracovat a komunikovat, nýbrž to, že jim ochota a vyspělost spolu kooperovat chybí. Pokud tedy obecné soudy svěřily po provedeném dokazování dítě do výchovy matce, neshledal Ústavní soud nic, co by jim mohl z hlediska ústavněprávního vytknout. S odůvodněním, že základní práva a svobody stěžovatele nebyla napadenými rozsudky porušena, ústavní stížnost zamítl.

Pro úplnost však uvádím, že při rozhodování o předmětné ústavní stížnosti nebyli členové senátu jednotní. Spolu s Nálezem I. ÚS 48/04 ze dne 27.1.2005 bylo publikováno i odlišné stanovisko JUDr. Ivany Janů, která dospěla k závěru, že tím, že obecné soudy nezaměřily dostatečným způsobem dokazování ve věci na schopnosti toho kterého z rodičů dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, zůstalo mimo jejich pozornost ustanovení, které je klíčové, pokud jde o naplnění Úmluvy o právech dítěte. Z těchto důvodů nemohly ani zjistit, který z rodičů otevírá v zájmu dítěte větší výchovný prostor druhému rodiči (za předpokladu, že oba mají o výchovu zájem a jsou k ní způsobilí). Zájmem dítěte je nepochybně, aby bylo v péči toho z rodičů, který uznává roli a důležitost rodiče druhého v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem. V projednávaném případě podle názoru JUDr. Janů obecné soudy nevěnovaly dostatečnou pozornost a nezjistily důvody, proč matka nezletilé není ochotna s otcem dítěte spolupracovat na společné střídavé výchově, ačkoliv on tuto ochotu deklaroval. Neprovedením těchto důkazů pak podle citovaného názoru došlo k pochybení soudů obou stupňů a tím i k zásahu ústavně nepřipustným způsobem do rodičovských práv otce, ale zejména do práv nezletilé

M., v jejímž zájmu je maximálně možná výchovná participace obou rodičů.

Co říci k tomuto rozhodnutí? Nedomnívám se, že by názory vyslovené JUDr. Ivanou Janů nebyly ve své podstatě správné potud, pokud zmiňují práva obou rodičů na výchově nezletilého dítěte a práva nezletilé na co nejširší možnosti utváření a upevňování vzájemných vztahů mezi ní i oběma jejími rodiči. Souhlasím s ní i v tom směru, že by soudy měly zkoumat postoj rodiče, kterému je dítě svěřeno do výchovy, k rodiči druhému, to, zda rozvíjí a posiluje vztah dítěte k tomuto rodiči, či zda jej naopak tlumí a rušivě do něj zasahuje. Zásadně se však přikláním ke stanovisku většiny senátu, který o stížnosti rozhodoval, v tom směru, že zásadní pro konečné rozhodnutí ve věci úpravy rodičovské zodpovědnosti vůči nezletilému dítěti je nikoli to, proč nejsou schopni spolu stran výchovy dítěte komunikovat, ale to, že tomu tak skutečně není.

### KAPITOLA TŘETÍ : PRÁVA A POVINNOSTI ROZVEDENÝCH MANŽELU

Zánik manželství rozvodem je vázán na den právní moci výroku rozsudku o rozvodu manželství. Tímto dnem zanikají téměř všechna práva a povinnosti manželů. Nadále zůstávají jen některá z nich, i ta však dostávají po rozvodu nový obsah. Jedná se o práva ke společným dětem ( o nich již bylo pojednáno v předchozí kapitole ) a dále o práva a povinnosti při poskytování si vzájemné výživy ( o nich bude pojednáno dále ).

Existuje i právo, které v důsledku zániku manželství rozvodem vzniká. Je upraveno v § 29 zákona o rodině a podle tohoto ustanovení manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení, popřípadě že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího. Jedná se tedy o právo jednoho z bývalých manželů, které může, ale nemusí využít, není to jeho povinnost. Pokud se rozhodne toto své právo uplatnit, je úřad pověřený vedením matriky změnu na základě ohlášení bez dalšího provést. Tato změna se týká pouze příjmení bývalého manžela, netýká se příjmení nezletilých dětí, byť by tyto byly svěřeny právě do výchovy tohoto manžela a žily s ním dál ve společné domácnosti.<sup>(13)</sup> Na rozdíl od tohoto práva rozvedeného manžela však ostatní práva a povinnosti manželů rozvodem zanikají.

#### A. OSOBNÍ PRÁVA A POVINNOSTI

Zanikají všechna osobní práva a povinnosti, které manželům v manželství příslušely, a to právě z titulu existujícího manželství. Po právní moci výroku o rozvodu již rozvedení manželé samozřejmě nejsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost

---

(13) Pro zajímavost uvádím „judikát“ Nejvyššího správního soudu ze dne 19.9.1919:

„Rozvedený manžel nemá právo žádati, aby bylo rozvedené manželce uloženo neužívatí jeho příjmení, které při sňatku přijali jako společné.“

(to však neznamená, že by neměli respektovat svoji důstojnost jako občané k sobě navzájem ), pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Nejsou také povinni nadále pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů o uspokojování potřeb rodiny. Nejsou oprávněni zastupovat jeden druhého v běžných záležitostech, zejména přijímat za druhého běžná plnění. Jednání jednoho z rozvedených manželů samozřejmě již nezavazuje druhého rozvedeného manžela. Rozvedeným manželům ze zákona nevznikají společné a nerozdílné závazky vznikající jinak z titulu manželství.

#### B. VYPOŘADÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ

Ke dni právní moci výroku o rozvodu manželství zaniká společné jmění manželů. Co je společné jmění manželů přesně vymezuje § 143 občanského zákoníku<sup>(14)</sup>, podle kterého společné jmění manželů tvoří :

a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka

---

(14) Zákon č. 40/1964 občanský zákoník ve znění pozdějších novel.

b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Podle tohoto vymezení jsou tedy pod pojem společné jmění manželů zahrnovány tři základní kategorie předmětů nabytých za trvání manželství, a to věci, dále práva a také závazky. Společné jmění je spjato se vznikem a trváním manželství. Mezi jinými osobami, než mezi manžely společné jmění vzniknout nemůže. Tedy ani například mezi druhem a družkou, případně mezi bývalými manžely, i pokud by fakticky spolu žili ve vztahu manželství obdobnému. Jestliže manželství zanikne, zanikne také společné jmění manželů. Zanikne-li manželství rozvodem, pak společné jmění manželů zanikne dnem právní moci výroku o rozvodu manželství. Zaniklé společné jmění manželů je třeba vypořádat, tj. uspořádat nově majetkové vztahy mezi bývalými manžely k majetku a závazkům, které byly v době zániku manželství předmětem společného jmění. Zásady pro vypořádání společného jmění manželů jsou uvedeny v § 149 odst. 2 občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení je třeba vycházet ze zásady rovnosti, tedy z toho, že pokud jde o podíly rozvedených manželů na společném jmění, tyto podíly by měly být stejné. A to jak na majetku, tak na závazcích. S přihlédnutím k tomu, jak který z manželů pečoval o rodinu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění a s přihlédnutím k tomu, který z manželů má po rozvodu a tedy i po zániku společného jmění ve své



výchově nezletilé děti, není však v konkrétních případech vyloučeno, aby v konečném důsledku byly podíly na společném jmění manželů při jeho vypořádání různé. Důležitá z tohoto pohledu jsou také započtení, kterých se mají právo domáhat oba manželé. Jedná se o započtení toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo za výlučný majetek některého z manželů, a toho, co z výlučného majetku některého z manželů bylo vynaloženo do majetku společného. V praxi se ustálily způsoby výpočtů těchto započtení, přestože zákon je výslovně neobsahuje. Při určování cen věcí se pro účely vypořádání společného jmění manželů u nemovitostí vychází z jejich obecné ceny, tedy z ceny, za kterou by se nemovitost prodala v daném místě a v době rozhodování. U věcí movitých se vychází z ceny věcí v době vypořádání, avšak z jejich stavu ke dni zániku manželství a tedy i společného jmění. Při vypořádání společného jmění je třeba vypořádat ho celé. Tedy jak aktiva ( majetek ) tak i pasiva ( závazky ). V ideálním případě si bývalí manželé rozdělí movité věci, případně nemovitý majetek i závazky tak, aby se každému dostalo přibližně stejné hodnoty. Ne vždy je však takové vypořádání možné. Někdy je součástí společného jmění pouze jedna nemovitost, která reálně rozdělit nejde, případně by takové rozdělení nebylo účelné. Někdy není účelné rozdělovat ani věci movité, neboť tyto například tvoří vybavení domácnosti jednoho z bývalých manželů a jsou této domácnosti tzv. šité na míru. V takových případech je třeba přistoupit k finančnímu vyrovnání, případně finanční vyrovnání a reálné rozdělení věcí kombinovat. K vypořádání společného jmění může dojít buď dohodou bývalých manželů nebo soudním rozhodnutím o vypořádání společného jmění manželů anebo uplatněním nevyvratitelné zákonné domněnky.

## 1/ Vypořádání společného jmění manželů dohodou

Na vypořádání společného jmění manželů dohodou mezi bývalými manžely se vztahují ust. § 149a a § 150 občanského zákoníku. Podle těchto ustanovení dohody o vypořádání společného jmění manželů musí mít písemnou formu, jinak jsou neplatné, dohody týkající se nemovitostí nabývají účinnosti vkladem do katastru nemovitostí, těmito dohodami nesmí být dotčena práva věřitelů a tyto dohody nelze uzavřít před zánikem společného jmění, tedy před zánikem manželství, a to ani s odkládací podmínkou. ( Výjimku představuje postup manželů pro účely rozvodu podle § 24a zákona o rodině rozebranému v kapitole čtvrté. ) Dohody manželů o vypořádání společného jmění manželů musí být určité, jinak jsou neplatné, a je třeba je uzavřít nejpozději posledního dne tříleté lhůty počítané od zániku manželství rozvodem a tedy i společného jmění. Jestliže se dohoda týká nemovitosti, musí být v uvedené lhůtě podán i návrh na vklad do katastru nemovitostí.

## 2/ Vypořádání společného jmění manželů soudním rozhodnutím

Jedná se o druhý možný způsob vypořádání společného jmění manželů po zániku manželství rozvodem. Tento způsob je upraven v § 150 odst. 3 občanského zákoníku, podle kterého neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. Řízení o vypořádání

společného jmění manželů je řízení sporné, zahájené návrhem jednoho z bývalých manželů. Tímto návrhem se bývalý manžel domáhá vydání konstitutivního rozhodnutí stran jednotlivých věcí (hodnot) tvořících společné jmění. Návrh musí být podán k soudu nejpozději poslední den tříleté lhůty počítané ode dne právní moci výroku o rozvodu manželství. Soud není návrhem ( návrhy účastníků ) v řízení vázán. Může rozhodnout i jinak, než je navrhováno. Při svém rozhodování je však povinen přihlídnout ke všem zásadám uvedeným v § 149 občanského zákoníku, citlivě zvážit všechny možnosti a způsoby rozdělení, přihlídnout také k finančním možnostem a schopnostem účastníků řízení pro případ peněžitého vyrovnání apod.

### 3/ Vypořádání společného jmění manželů uplatněním zákonné domněnky

Zákonná nevyvratitelná domněnka jako způsob provedení vypořádání společného jmění manželů je specifikována v § 150 odst.4 občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení, nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné, totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových

právech, pohledávkách a závazcích manželům společných. Zákonná domněnka tedy přichází na řadu jako třetí možný způsob vypořádání společného jmění manželů po zániku manželství rozvedem za situace, kdy se rozvedení manželé v zákonné lhůtě o vypořádání společného jmění nedohodlí (neuzavřeli písemnou dohodu ve smyslu § 150 odst.1 občanského zákoníku ) a ani jeden z nich ve stejné lhůtě nepodal návrh na vypořádání společného jmění u soudu. Cílem zákonné úpravy vypořádání společného jmění manželů pomocí nevyvratitelné domněnky je odstranit stav právní nejistoty v majetkových vztazích rozvedených manželů. Pokud tedy marně uplyne tříletá lhůta pro vypořádání prvním a druhým možným způsobem popsáním shora, automaticky nastoupí zákonem stanovený třetí způsob vypořádání. Jak jsem již uvedla citací zákonného ustanovení, u tohoto způsobu vypořádání platí, že movité věci se stávají vlastnictvím toho z bývalých manželů, který je výlučně užívá. Za rozhodný okamžik je považován den skončení tříleté lhůty od právní moci rozvodu. Na tom nic nemění fakt, že během uvedené doby měl tu či onu věc na určité časové období v držení druhý z bývalých manželů. ( V praxi to nebývá časté, ale může dojít k situaci, kdy u konkrétní věci movité nelze s konečnou platností stanovit, který z bývalých manželů ji ke konci tříleté lhůty pro potřeby své, případně potřeby své rodiny a své domácnosti užívá. V takovém případě se tato movitá věc stává předmětem podílového spoluvlastnictví obou bývalých manželů s tím, že velikosti jimi získaných podílů na předmětné věci jsou si rovny. ) Nemovité věci se podle nevyvratitelné domněnky stávají po marném uplynutí tříleté lhůty předmětem podílového spoluvlastnictví s tím, že podíly bývalých

manželů na těchto nemovitostech jsou stejné. Jestliže se jedná o nemovitost zapsanou v katastru nemovitostí, je třeba, aby katastrální úřad učinil zápis, kterým bude dán do souladu stav formální se stavem faktickým, právním. Skutečnost, že nastala nevyvratitelná domněnka, podle níž je třeba změnu ve vlastnických právech provést, musí být v řízení před katastrálním úřadem prokázána, a to zpravidla rozhodnutím soudu o rozvodu manželství opatřeným doložkou právní moci. V této souvislosti je třeba poznamenat, že po uplynutí tříleté zákonné lhůty od zániku manželství rozvodem již katastrální úřad nemůže povolit vklad vlastnického práva k nemovitosti na základě dohody uzavřené bývalými manžely o vypořádání společného jmění, byť by byla uzavřena ještě před uplynutím této tříleté lhůty. Rozhodující je den podání návrhu na vklad vlastnického práva. Ohledně dalších majetkových práv, pohledávek a závazků při vypořádání společného jmění manželů uplatněním nevyvratitelné zákonné domněnky platí, že i tyto se rozdělí mezi bývalé manžele rovným dílem.

Celý výklad o vypořádání společného jmění manželů po zániku manželství rozvodem lze uzavřít tím, že po uplynutí tří let od právní moci výroku o rozvodu manželství již mezi rozvedenými manžely neexistuje žádné nevypořádané společné jmění.

#### *Z JUDIKATURY K VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ*

Judikatura vztahující se k ust. §§ 149-150 občanského zákoníku je poměrně bohatá. Vybrala jsem tři zajímavá

rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se jednak stanovení ceny věci pro účely vypořádání společného jmění a dále shora popsaných možných způsobů vypořádání.

Prvním rozhodnutím je rozhodnutí sp.zn. 2Cdon 2060/97 ze dne 7.12.1999, z jehož odůvodnění vyplývá, že odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně, jimž bylo vypořádáno bezpodílové spoluvlastnictví manželů ( dnes společné jmění ) tak, že po doplnění dokazování dodatkem ke znaleckému posudku stanovil hodnotu blíže označených nemovitostí přikázaných do vlastnictví žalované nižší částkou, než-li soud prvního stupně, stejně tak upravil i částku na vyrovnání podílu. V obou případech znalec vycházel ze skutečnosti, že v rozhodné době, tj. v době zániku BSM nebyly nemovitosti napojeny na veřejný vodovod a kanalizaci. Podle odvolacího soudu pozdější napojení nemovitosti na vodovod a kanalizaci nemá na stanovení ceny nemovitosti, která se posuzuje ke dni zániku BSM, vliv. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání s tím, že náhrada, které by se mu mělo dostat za to, že byla výlučnou vlastnící nemovitosti stanovena žalovaná, by měla vycházet z toho, že předmětná nemovitost již na vodovod a kanalizaci napojena nyní je. Žalovaná navrhla zamítnutí dovolání s tím, že nemovitost byla napojena na vodovod až v roce 1994, na kanalizaci dokonce až v roce 1995, přičemž k zániku BSM došlo v roce 1991. Soud dovolací dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné, když soudy aplikovaly správně příslušná zákonná ustanovení a vyslovil následující právní věty : *„Při stanovení ceny věci pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu*

v době zániku tohoto spoluvlastnictví. Zhodnocení společné věci účastníky v době po zániku jejich bezpodílového spoluvlastnictví ze zdrojů, jež netvořily toto spoluvlastnictví, nemá vliv na cenu, kterou soudy pro účely řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů stanoví." <sup>(15)</sup>

Druhým rozhodnutím je rozhodnutí sp.zn. 22Cdo 726/99 ze dne 31.7.2000. Toto rozhodnutí je zajímavé pro posouzení a výklad těch ustanovení občanského zákoníku, podle nichž se při vypořádání společného jmění manželů vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Podle těchto zásad by se mělo postupovat jak při vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu tak i dohodou manželů. Pokud je však společné jmění vypořádáváno dohodou, uplatní se při jejím uzavírání zároveň i dispozitivní volnost účastníků občanskoprávních vztahů. Proto dohoda o vypořádání společného jmění, kterou jeden z účastníků nabude podstatně menší podíl, případně se mu nedostane ničeho, není neplatná a to ani pro rozpor s příslušnými ustanoveními, podle kterých by podíly obou manželů při vypořádání měly být stejné. S tímto odůvodněním dovolací soud zamítl dovolání žalobce proti rozhodnutí odvolacího soudu, který se ztotožnil se závěry a potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně, a to zamítnutí žaloby žalobce na určení neplatnosti takové dohody o vypořádání, podle které nabyl podstatně menší podíl z vypořádávaného jmění.

---

(15) Toto rozhodnutí - jeho právní věty - je použitelné i pro vypořádání společného jmění manželů.

Třetím rozhodnutím je rozhodnutí sp.zn. 22Cdo 2574/98 ze dne 24.2.2000. Týká se tříleté lhůty pro vypořádání společného jmění po jeho zániku a pořadí způsobů možného vypořádání daného zákonem. Nebudu na tomto místě popisovat genezi případu ani jednotlivá rozhodnutí okresního a krajského soudu a jejich odůvodnění. Uvedu pouze dvě právní věty vyslovené soudem dovolacím ve znění v souladu s platnou právní úpravou :

*„Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání společného jmění manželů nemůže nastoupit, bylo-li v tříleté lhůtě počítané od zániku společného jmění zahájeno řízení o vypořádání společného jmění manželů“.*

*„Za trvání řízení o vypořádání společného jmění zahájeného včas v uvedené lhůtě nelze po uplynutí této lhůty platně uzavřít (mimosoudní) dohodu o vypořádání společného jmění manželů.“*

### C. ZÁNİK SPOLEČNÉHO NÁJMU BYTU

Na zánik práva společného nájmu bytu v důsledku zániku manželství rozvodem pamatuje speciálně § 705 občanského zákoníku. Podle odst.1 tohoto ustanovení, nedohodnou-li se rozvedení manželé o nájmu bytu, soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se právo společného nájmu bytu zrušuje. Současně pak určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce. I pro aplikaci tohoto ustanovení platí, že nejdříve musí manželství zaniknout, pak teprve rozvedení manželé mohou uzavřít dohodu anebo jeden z nich podat návrh u soudu ve smyslu citovaného ustanovení. ( Opět jedinou výjimku představuje postup manželů pro účely řízení o



rozvodu podle § 24a zákona o rodině, kdy mohou dohodu o bydlení uzavřít ještě před rozhodnutím soudu o rozvodu. ) Na rozdíl například od společného jmění manželů, které zaniká již ke dni právní moci výroku o rozvodu manželství, společný nájem bytu s výjimkou společného nájmu k družstevnímu bytu, rozvodem manželství nezaniká. I v mezidobí mezi právní mocí výroku o rozvodu manželství a mezi uzavřením dohody či soudním rozhodnutím o zrušení práva společného nájmu bytu manželů právo společného nájmu bytu stále trvá. Zůstává nezměněn i jeho obsah. Jak vyplývá z dikce zákonného ustanovení, dává zákonodárce přednost dohodě před rozhodnutím soudním. Byla-li dohoda o zrušení společného nájmu bytu a o tom, který z rozvedených manželů bude byt jako výlučný nájemce dále užívat uzavřena, nelze se již domáhat, aby právo společného užívání bytu zrušil k návrhu jednoho z bývalých manželů soud. Dohoda podle ust. § 705 odst.1 občanského zákoníku nemá žádnou predepsanou formu. Lze ji tedy uzavřít i ústně nebo konkludentním jednáním. Právní úkon však musí být platný, a to jak co do určitosti, souladu se zákonem, i souladu s dobrými mravy. Dohoda samozřejmě může být i písemná, je to dokonce žádoucí, může být také uzavřena formou smíru. Z dohody musí vyplývat, že se společný nájem bytu zrušuje a její součástí musí být ujednání o tom, který z rozvedených manželů bude nadále výlučným nájemcem a který z nich se z bytu vystěhuje. V podstatě stejného obsahu musí být i soudní rozhodnutí ve smyslu ust. § 705 odst.1 občanského zákoníku, pokud k uzavření dohody popsané shora mezi rozvedenými manželů nedojde. Také soud vydá rozhodnutí, kterým zruší společný nájem bytu, zruší ho ex nunc, tedy nikoli zpětně, určí výlučného uživatele a uloží povinnost byt vyklidit

druhému z dosavadních uživatelů společných. Povinnost byt vyklidit je třeba vázat za splnění zákonem stanovených podmínek ve smyslu ust. § 712 odst.23 věty druhé občanského zákoníku na zajištění náhradního bytu, případně náhradního ubytování. Při svém rozhodování musí soud posoudit všechny okolnosti případu, zejména zohlednit zájem nezletilých dětí, stanovisko pronajimatele, využití bytového prostoru, užívání bytu před uzavřením rozvedeného manželství, zaměstnání manželů, případně další hlediska.

Jiná situace nastává po rozvodu manželství v případě nájmu družstevního bytu a upravuje ji § 705 odst.2 občanského zákoníku. Nabyli-li práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného nájmu bytu rozvodem. Právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V ostatních případech společného nájmu družstevního bytu rozhodne soud na návrh jednoho z rozvedených manželů o zrušení tohoto práva, jakož i o tom, kdo z nich bude jako člen družstva dále nájemcem bytu. Tím zanikne i společné členství rozvedených manželů v družstvu. Jestliže tedy před uzavřením manželství nabyli práva na nájem bytu pouze jeden z manželů, potom právní mocí výroku o rozvodu právo společného nájmu bytu zanikne a právo byt užívat zůstane právě jemu, a to přímo ze zákona, tedy bez dohody rozvedených manželů i bez rozhodnutí soudu. Pokud však nabyli manželé právo společného nájmu družstevního bytu za trvání manželství oba, musí se po rozvodu na zrušení společného nájmu družstevního bytu dohodnout, jinak k návrhu jednoho z nich rozhodne soud. I v tomto případě

soud zároveň rozhodne i o povinnosti druhého manžela byt vyklidit a rozhodne i o bytové náhradě ve smyslu ust. § 712 odst.3 občanského zákoníku.

#### *Z JUDIKATURY K ZÁNIKU SPOLEČNÉHO NÁJMU BYTU*

Judikatura k řešení bytových otázek po rozvodu manželství je opět velmi bohatá. Zejména v posledních letech jsou Nejvyšším soudem zaujímána zásadní stanoviska k jednotlivým případům projednávaným okresními a krajskými soudy. Pro tuto část své Práce jsem vybrala rozhodnutí Nejvyššího soudu Rc 26Cdo 298/2002 ze dne 3.4.2003, ve kterém je mimo jiné i odkaz na již dříve publikované rozhodnutí Nejvyššího soudu Jc 166/2002 ze dne 22.8.2002. Celou genezi případu zkrátím. Za trvání manželství nabyli členská práva a právo společného nájmu družstevního bytu oba manželé. Jejich manželství bylo rozvedeno. Po rozvodu se rozvedený manžel z bytu odstěhoval a bydlel posléze spolu se svou novou partnerkou a jejich nezletilou dcerou v bytě, ke kterému měl uzavřenou smlouvu o nájmu na dobu určitou, a to pěti let. V původním bytě zůstala bydlet rozvedená manželka spolu s nezletilým synem účastníků. Protože se o dalším nájmu družstevního bytu nedohodli, rozhodl k návrhu žalobkyně okresní soud. Výlučnou členkou družstva a nájemkyní družstevního bytu určil žalobkyni, žalovanému právo na bytovou náhradu nepřiznal s odůvodněním, že jeho bytová potřeba je uspokojena. K odvolání žalovaného krajský soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Žalovaný podal dovolání. Nesouhlasil s tím, že by neměl mít nárok na bytovou náhradu, neboť doba

nájmu bytu, ve kterém nyní bydlí, není srovnatelná s nájmem na dobu neurčitou svědčícím bytu původnímu. Dovolací soud dovolání shledal důvodným a napadená rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně zrušil. Vyslovil právní větu a odkázal na další právní větu vyslovenou v rámci jiného řízení.

„Při úvaze o tom, zda má být rozvedenému manželovi odepráno právo na bytovou náhradu vyplývající ze zákona, je určující okolnost, že tomuto rozvedenému manželovi svědčí jiný právní důvod bydlení. Musí jít zásadně o takový právní důvod, který je objektivně způsobilý uspokojit jeho bytovou potřebu trvale. Tak tomu bude například tehdy, svědčí-li rozvedenému manželovi (spolu) vlastnické právo k domu nebo bytu, právo odpovídající věcnému břemenu, nebo právo (společného) nájmu bytu na dobu neurčitou. Nelze vyloučit ani případ, kdy sice půjde o nájem na dobu určitou, ale kdy je nájem bytu sjednáván na dobu určitou opakovaně, nebo kdy je nájem sjednán na tak dlouhou dobu, jež umožňuje učinit závěr o tom, že bytová potřeba rozvedeného manžela je uspokojena.“

„Je-li v řízení o žalobě o zrušení práva společného nájmu bytu - i po zvážení hledisek obsažených v § 3 odst.1 obč. zák. - důvod rozhodnout, že ten z účastníků, který nebyl určen nájemcem bytu, má právo na bytovou náhradu (§ 712 odst. 3 věta druhá obč. zák. ), soud mu uloží byt vyklidit po zajištění bytové náhrady (§ 712 odst. 6 obč. zák.), ačkoliv se v bytě nezdržuje a nemá v něm umístěny věci.“

#### D. VYŽIVOVACÍ POVINNOST ROZVEDENÝCH MANŽELU

Posledním okruhem práv a povinností, která zanikají ke dni právní moci výroku o rozvodu manželství jsou ty, které se týkají vzájemné vyživovací povinnosti. Podle § 91 odst. 1 zákona o rodině, manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost. Ve smyslu odst. 2 věty druhé citovaného ustanovení vychází rozsah této vyživovací povinnosti manželů za existence manželství ze zásady, podle které by hmotná a kulturní úroveň obou manželů měla být zásadně stejná. Právní mocí výroku o rozvodu manželství zaniká právo manžela, nyní rozvedeného, domáhat se určení výživného pro sebe jako nerozvedeného manžela podle uvedeného ustanovení a zásady stejné hmotné a kulturní úrovně jeho a druhého, dnes již rozvedeného manžela. Tím samým dnem mu však vzniká právo nové, a to právo domáhat se určení výživného pro rozvedeného manžela za splnění dalších podmínek uvedených v § 92 odst. 1 zákona o rodině. Podle tohoto ustanovení může rozvedený manžel žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, pokud není schopen sám se živit. Jestliže se rozvedení manželé nedohodnou, rozhodne o výživném na návrh některého z nich soud.

Jak vyplývá ze samotného znění citovaného ustanovení, platí pro stanovení vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely jiná kritéria, než-li pro stanovení vyživovací povinnosti mezi manžely za trvání manželství. Předně musí být splněna podmínka, že rozvedený manžel není schopen sám

se živit. V praxi se jedná zpravidla o dva druhy případů. Jednak jsou to starší manželé, kteří po rozvodu nemohou najít práci a zajistit si tak vlastní příjem. Jde zejména o ženy, které v době trvání manželství nepracovaly, které zajišťovaly chod společné domácnosti a po materiální stránce byly zcela závislé na příjmech manžela. Do této skupiny patří také manželé, kteří v době trvání manželství nenastoupili do zaměstnání v důsledku svého špatného zdravotního stavu, a ze stejného důvodu se nemohou do pracovního poměru zapojit ani po rozvodu manželství. Do druhé skupiny rozvedených manželů, kteří nejsou schopni se sami živit, patří zejména rozvedení manželé, kteří po rozvodu pečují o nezletilé děti a kteří si právě z tohoto důvodu nemohou zajistit nástupem do zaměstnání vlastní příjem. To jsou jednak rozvedené manželky (v poslední době však přibývá i rozvedených manželů) na rodičovské dovolené pečující o nezletilé děti mladší tří, respektive čtyř let věku. Patří sem ale také rodiče - rozvedení manželé pečující o děti již starší, které však není možné umístit v předškolním případně školním zařízení, ať již proto, že v místě jejich bydliště tato zařízení nejsou ( to se týká jeslí, mateřských škol ), případně v těchto zařízeních nejsou volná místa, anebo s ohledem na zdravotní stav nezletilého dítěte je i po skončení rodičovské dovolené nadále potřebná soustavná péče o něj.

Rozvedený manžel, který není schopen sám se živit má nárok, jak zákon uvádí, na „přiměřenou“ výživu. Dřívější právní úprava namísto pojmu „přiměřenou“ obsahovala pojem „nutnou“. Požadavek přiměřené výživy byl zaveden novelou zákona o rodině provedenou zákonem č. 132/1982 Sb., a to

z toho důvodu, že i přes judikovaná rozhodnutí byla „nutná výživa často chápána jen jako příspěvek na nejnужnější náklady spojené se stravováním, nikoli již s ostatními potřebami. Pojem „přiměřená“ výživa je k pojmu nutná výživa pojmem rozšiřujícím. Neznamená však, že by rozvedený manžel měl mít právo na stejnou hmotnou a kulturní úroveň jako za situace, kdy by manželství trvalo a rozvodem nezaniklo. Zákon o rodině až do zmíněné novely omezoval možnost přiznání výživného na dobu pěti let po rozvodu. Tato lhůta již nyní stanovena není. Ohraničena je pouze možnost přiznat výživné podle ust. § 93 zákona o rodině, tedy v případě rozhodování o přiznání výživného rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, proti jeho bývalému manželovi ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst.2 zákona o rodině. ( O této tzv. tvrdostní klauzuli bude pojednáno v kapitole páté). Podle odst. 2 ust. § 93 zákona o rodině lze takové výživné přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu. I po uplynutí této doby se však rozvedený manžel, který splňuje obecné podmínky pro přiznání výživného může domáhat stanovení příspěvku na přiměřenou výživu podle § 92 odst. 1 zákona o rodině. Pro výši příspěvku na přiměřenou výživu jsou pak rozhodující schopnosti bývalého manžela, který je povinen přispívat, zajistit si prostředky k vlastní výživě, to znamená jeho výdělkové možnosti a schopnosti, jakož i celkové majetkové poměry. Právo na výživné, ať už podle ust. § 92 anebo podle ust. § 93 zákona o rodině, zanikne ve dvou případech. Za prvé, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství ( v takovém případě vzniká nová vyživovací

povinnost mezi manžely v nově uzavřeném manželství ) nebo povinný manžel zemře ( povinnost platit na výživu rozvedeného manžela na dědice nepřechází ), za druhé poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy (Jedná se o možnost bývalých manželů vyrovnat se jednorázově, pokud se dohodnou na výši částky výživného. Taková smlouva musí být písemná a musí z ní být patrné, že částka, na které se bývalí manželé dohodli, pokrývá veškeré nároky na výživné. Z této smlouvy lze žalovat na plnění. ) Jak již bylo uvedeno, tato vyživovací povinnost není nijak časově omezena a může tedy být úspěšně uplatňována i za dosti dlouhou dobu po zániku manželství. V roce 2005 se tato forma vyživovací povinnosti stala předmětem celospolečenské diskuse, kdy se i parlament zabýval návrhem omezit tuto povinnost nějakou konkrétní dobou. Návrh však byl zamítnut. Rozvedený manžel se může bránit zneužití tohoto práva druhým bývalým manželem, který by si na jeho úkor chtěl takto po letech vylepšit svoji finanční situaci, jednak tím, že prokáže skutečnosti, že bývalý manžel je schopen zajistit si příjmy vlastní prací, ale zejména pak s odkazem na ust. § 96 odst.2 může v řízení prokázat, že přiznání výživného by bylo v rozporu s dobrými mravy. Klasickým příkladem rozporu s dobrými mravy je žádost o výživné jednoho rozvedeného manžela, který opustil manžela druhého, který se převážně na rozvratu manželství nepodílel, kvůli jinému partnerovi. Dalším příkladem rozporu s dobrými mravy je například trestná činnost rozvedeného manžela, jež měla za následek rozvázání pracovního poměru a ztrátu možnosti výdělku. Vzhledem k tomu, že příspěvek na výživu rozvedeného manžela má vyrovnávat rozdíly v možnostech zajistit si příjem vlastní



prací nebo výnosem z majetku bývalých manželů, k nimž došlo za trvání manželství, mělo by být soudem shledáno jako proti dobrým mravům i přiznání výživného rozvedenému manželovi, který si po rozvodu dokázal zajišťovat dostatek finančních prostředků, a výživné žádá až v době, kdy se mu dařit přestalo z důvodů zcela nezávislých na předchozím manželství a následném rozvodu. Posouzení konkrétního obsahu pojmu dobré mravy závisí vždy na okolnostech konkrétního případu. Já sama neříkám, že by ustanovení zakotvující možnost rozvedeného manžela žádat příspěvek na přiměřenou výživu nebyla opodstatněná, ale mohu za deset let praxe posoudit, že na rozdíl od návrhů na stanovení výživného pro nerozvedeného manžela, které jsou podávány po právu, jsou návrhy na stanovení příspěvku na výživu pro rozvedeného manžela ve většině případů neodůvodněné či dokonce účelové. Osobně bych určitě byla pro to, alespoň z časového hlediska možnost žádat takový příspěvek omezit.

#### *Z JUDIKATURY K VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI ROZVEDENÝCH MANŽELU*

Jako příklad k této části třetí kapitoly jsem vybrala rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem Rc 10Co 459/2005 ze dne 5.10.2005. Z odůvodnění tohoto rozhodnutí vyplývá, že Okresní soud v Ústí nad Labem zamítl žalobu, již se žalobkyně domáhala vydání rozsudku, aby žalovanému byla uložena povinnost přispívat na její výživu jako rozvedené manželce částkou 3.000,- Kč měsíčně. Žalobkyně se proti rozsudku soudu prvního stupně odvolala s tím, že její průměrný čistý měsíční příjem činí pouze 8.753,- Kč, zatímco příjem žalovaného činí 21.021,- Kč. Přitom ona má

ještě vyživovací povinnost k nezletilému synovi, který s ní žije ve společné domácnosti a další vyživovací povinnost ke svým dětem z prvního manželství, na které posílá celkem částku 1.500,- Kč měsíčně. Žalovaný navrhl, aby napadený rozsudek soudu prvního stupně byl potvrzen. Odvolací soud neshledal odvolání důvodným. Uvedl, že soud prvního stupně zcela správně a přesvědčivě své zamítavé rozhodnutí zdůvodnil, když neshledal v daném případě podmínky pro aplikaci ust. § 92 odst. 1 zákona o rodině. Aby takové podmínky byly splněny, muselo by být předně osvědčeno, že rozvedený manžel, jenž po druhém rozvedeném manželovi se domáhá plnění vyživovací povinnosti, není schopen sám se živit. Musí tedy v poměrech výživou oprávněného rozvedeného manžela nastat taková (povětšinou objektivní) okolnost, pro kterou tento manžel není schopen si zajišťovat zejména vlastní prací (finanční) prostředky ke krytí svých existenčních potřeb, případně musí být osvědčen stav, pro nějž nelze po něm spravedlivě požadovat, aby případnou dispozicí se svým majetkem, majetkovými právy, resp. jinou v jeho poměrech reálně uskutečnitelnou a právem přípustnou činností byl (objektivně) sám schopen řešit uspokojování svých potřeb z vlastních prostředků. Krajský soud jako soud odvolací vyslovil tuto právní větu :

*„Jestliže rozvedený manžel pracuje, dosahuje z výkonu své pracovní činnosti mzdu, z níž je objektivně schopen uspokojovat své životní potřeby (slovy zákona o rodině - sám se živit), není tím splněn obligatorní předpoklad pro určení výživného ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rod.“*

s tím, že skutečnost, že v majetkových poměrech rozvedeného manžela domáhajícího se přiznání výživného oproti stavu panujícího za trvání manželství došlo ke

zhoršení situace, např. k poklesu finančních prostředků k uspokojování (ne)zbytných potřeb, je z pohledu úvah o určení vyživovací povinnosti ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rod. bezvýznamná. S tímto závěrem se zcela ztotožňuji s tím, že v praxi při rozhodování o obdobných návrzích rozvedených manželů posuzuji a vycházím nejen z příjmů z výkonu pracovní činnosti, ale i z příjmů jakýchkoliv jiných včetně invalidního či jiného důchodu, případně dávek státní sociální podpory.

#### KAPITOLA ČTVRTÁ : ROZVOD BEZ ZJIŠŤOVÁNÍ PŘÍČIN ROZVRATU

Jak již bylo řečeno v úvodu první kapitoly, české právní normy připouštějí pouze jeden rozvodový důvod - kvalifikovaný rozvrat manželství. Ani nová ustanovení § 24a a § 24b zákona o rodině nezavádějí žádné nové rozvodové důvody. Jedná se pouze o další dvě varianty rozvodu lišící se zejména formou dokazování a hodnocením příčin stále jednoho a téhož důvodu rozvodu, tj. kvalifikovaného rozvratu. Obě zmíněné varianty jsou však natolik významné, že stojí za zvláštní pozornost a já se jimi budu zabývat v této a následující kapitole.

Rozvod podle § 24a zákona o rodině ( někdy nazývaný smluvený nebo dokonce nesporný ) byl zaveden zákonem č. 91/1998 Sb. Úmyslem zákonodárce bylo umožnit rozvádějícím se manželům vyřešit v rámci rozvodového řízení nejenom vztahy osobní a vztahy k nezletilým dětem, pokud tyto mají,

ale vyřešit současně i vztahy k majetku a bydlení, případně další majetkové vztahy - tedy vyřešit komplexně všechny právní následky jejich rozhodnutí ukončit manželství rozvodem. Podle mého názoru byl zákonodárce zčásti veden i snahou zjednodušit soudní řízení a odlehčit soudům, pokud jde o další řízení, která při rozvodu manželství podle § 24a zákona o rodině zákonitě odpadají.

Podle § 24a zákona o rodině :

(1) Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a

b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

(2) Ustanovení § 24 odst. 2 platí obdobně.

Jak vyplývá z citovaného ustanovení, i u tohoto způsobu rozvodu, aby mohlo být manželství rozvedeno, musí být zároveň splněny zákonem stanovené podmínky a nestačí jen shoda manželů v tom, že se chtějí rozvést. Manželství musí trvat alespoň jeden rok, manželé již šest měsíců nesmějí vést společnou domácnost ani se intimně stýkat. Tyto doby se počítají ke dni podání návrhu. Nelze je tedy zhojit například délkou soudního řízení. Pokud v době podání

návrhu splněny nejsou, není možné podle citovaného ustanovení postupovat. Lze však provést řízení o rozvod manželství podle § 24. K podmínce nevedení společné domácnosti je třeba dodat, že tato podmínka je splněna i za situace, kdy rozvádějící se manželé mají i nadále stejné bydliště a fakticky i bydlí ve stejném bytě, domě, pokud ale žijí odděleně a mají rozdělenou domácnost a finanční hospodaření. Skutečnost, že spolu manželé nežijí a nevedou společnou domácnost, musí oba potvrdit. Soud tedy vychází z jejich shodných tvrzení. I u této varianty rozvodu platí, že návrh podává jeden z manželů. Druhý manžel se pak musí k tomuto návrhu připojit. Připojení se druhého manžela může mít různou formu. Může se tak stát písemně samostatným vyjádřením nebo výslovným uvedením tohoto prohlášení ústně u soudu. Nezřídka se stává, že takovéto připojení se je již součástí samotného návrhu na rozvod, který pak kromě strany žalující podepíše i strana žalovaná. Aby za splnění podmínek popsanych shora soud manželství rozvedl, musí být dále předloženy smlouvy a rozhodnutí soudu uvedené pod písm.a) a b) § 24a odst. 1 zákona o rodině.

Co se týče dohod, jejich podobu právní norma blíže neupravuje. Na jednu stranu je to logické, neboť s ohledem na ve většině případů rozsáhlý předmět takového vypořádání a množství řešení, která přicházejí v úvahu, by bylo velmi obtížné přesně specifikovat, jak by takové smlouvy a dohody měly vypadat. Na straně druhé, jak praxe ukázala, jsou pak někdy smlouvy natolik nedokonalé, byť mají pro potřeby řízení o rozvodu manželství podle § 24a všechny náležitosti, že posléze stejně vedou k dohadům a nezřídka i dalším soudním sporům. V každém případě tyto smlouvy musí

mít písemnou formu. Podpisy manželů na nich musí být úředně ověřené. Z názvu i obsahu smluv musí jednoznačně vyplývat, že se týkají uspořádání majetku, bydlení a případně výživného mezi manžely pro dobu po rozvodu manželství. Soud smlouvy neschvaluje, nezkoumá je ani po věcné stránce, pouze ověřuje, zda mají všechny zákonem stanovené náležitosti, zda jsou uzavřeny mezi rozvádějícími se manžely, zda jsou datovány a zákonem stanoveným způsobem podepsány. Jsou to smlouvy s odkládací podmínkou. Účinnosti nabývají až dnem právní moci výroku o rozvodu manželství. Splnění práv a povinností z těchto smluv vyplývajících se lze domáhat soudně. Zastavím se nyní u jednotlivých okruhů smluv podrobněji.

#### A. SMLOUVY O VYPOŘÁDÁNÍ VZÁJEMNÝCH MAJETKOVÝCH VZTAHU PRO ÚČELY ROZVODOVÉHO ŘÍZENÍ PODLE § 24a ZÁKONA O RODINĚ

Smlouvou o vypořádání vzájemných majetkových vztahů manželů pro účely rozvodového řízení podle § 24a zákona o rodině je třeba, stejně jako u dohody o vypořádání společného jmění manželů po rozvodu, vypořádat vše, co tvoří společné jmění manželů. Lze do ní však zahrnout i jiný majetek a jiná majetková práva, tedy například i zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, vypořádání vzájemných závazků vzniklých před uzavřením manželství apod. Protože smlouva musí být předložena již v průběhu rozvodového řízení, je samozřejmé, že musí být uzavřena dříve, než k rozvodu manželství dojde. Účinnost smlouvy je ale vázána až na právní moc rozvodu, neboť teprve dnem právní moci výroku o rozvodu manželství

společné jmění manželů skutečně zanikne. Ve smlouvě o vypořádání vzájemných majetkových vztahů by proto měl být upraven i režim ohledně věcí, které rozvádějící se manželé nabudou ještě v období od uzavření smlouvy do právní moci rozvodu. Tento režim však ve smlouvách v naprosté většině případů upraven není. Potom je třeba vycházet z toho, že pro vypořádání těchto věcí - opět tvořících společné jmění manželů - platí klasické způsoby vypořádání podle § 149 a násl. občanského zákoníku. Pro úplnost dodávám, že i když v praxi k takovým situacím nedochází často ( i s ohledem na minimálně roční délku trvání manželství rozváděného podle § 24a ), může se stát, že manželé žádný společný majetek nemají. Podle výkladových stanovisek k ust. § 24a i v takovém případě musí manželé smlouvu o vypořádání majetkových vztahů uzavřít s tím, že jejím obsahem bude tvrzení, že žádné společné jmění nemají.

*Z JUDIKATURY KE SMLOUVÁM O VYPOŘÁDÁNÍ MAJETKOVÝCH VZTAHU  
PRO ÚČELY ROZVODOVÉHO ŘÍZENÍ PODLE § 24a ZÁKONA O RODINĚ*

K výše popsané problematice mě zaujala dvě judikovaná rozhodnutí. Prvním je rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové 30Ca 149/2001-14 ze dne 20.3.2002 ve věci žalobce Václava L. v Ch. proti Katastrálnímu úřadu v Ústí nad Orlicí, který zamítl návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí podle smlouvy upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových práv manželů. Proti rozhodnutí katastrálního úřadu byl podán opravný prostředek. Krajský soud sice napadené rozhodnutí potvrdil, avšak nikoli z důvodu, kterým kromě jiného katastrální úřad

návrh na vklad zamítl. V odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů patří nepochybně mezi ustanovení občanského zákoníku, avšak nejde toliko o jakési předběžné ujednání, jež by vyžadovalo teprve po právní moci rozsudku o rozvodu manželství uzavření další dohody o vypořádání společného jmění manželů. Podle názoru krajského soudu nelze akceptovat takové úvahy již jen proto, že by pak ustanovení § 24a odst. 1 písm. a) zákona o rodině bylo zcela formální a nadbytečné. Závěr, že by takový záměr zákonodárce měl, nelze připustit. Krajský soud pak ve svém rozhodnutí vyslovil právní větu :

*„Pokud byla uzavřena smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů podle § 24a odst. 1 písm.a) zákona o rodině, již nelze vytknout nedostatek formálních náležitostí (písemná forma a úředně ověřené podpisy účastníků) nebo nedostatek srozumitelného vyjádření odkládací podmínky (platnost úpravy pro dobu po rozvodu), přičemž povolení vkladu vlastnického práva nebrání některá z překážek, vyplývajících z § 5 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb., nelze návrh na vklad zamítnout jen proto, že nejde o dohodu o vypořádání po zániku společného jmění manželů dle § 149 a násl. občanského zákoníku.“*

Druhé rozhodnutí, které bych na tomto místě chtěla uvést je Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 30Cdo 257/2001 ze dne 14.6.2001. Z odůvodnění rozhodnutí, kterým bylo dovolání shledáno nedůvodným, vyplývá, že okresní soud rozsudkem určil, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů uzavřená mezi žalobkyní a žalovaným dne 24.2.1999 je neplatná. Vycházel ze zjištění, že manželství



účastníků bylo rozvedeno rozsudkem OS ze dne 15.4.1999 podle § 24 zákona o rodině, a to podle tohoto zákonného ustanovení přes okolnost, že žalovaný v průběhu rozvodového řízení předložil soudu smlouvy mj. i o majetkovém vypořádání účastníků, jak předpokládá § 24a zákona o rodině. Nebyla však splněna zákonem stanovená podmínka, že účastníci spolu nežijí alespoň šest měsíců. Soud prvního stupně učinil po právní stránce závěr, že smlouva o úpravě vzájemných majetkových vztahů může být platná jen v případě rozvodu podle § 24a zákona o rodině. V posuzované věci tomu tak nebylo, proto smlouva účastníků o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, uzavřená před zánikem manželství, nemůže pro rozpor s § 149 občanského zákoníku obstát. Krajský soud pak odvoláním napadené rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. I podle jeho názoru dohoda o vypořádání společného jmění manželů uzavřená před zánikem společného jmění manželů může být platná jen v případě, že k zániku manželství došlo rozvodem podle § 24a zákona o rodině. Nejvyšší soud jako soud dovolací pak vyslovil právní větu :

*„Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, kterou zákon nepodmiňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, je platná pouze v případech rozvodu, o němž bylo rozhodnuto podle § 24a ZOR.“*

#### B. SMLOUVY O PRÁVECH A POVINNOSTECH SPOLEČNÉHO BYDLENÍ PRO ÚČELY ROZVODOVÉHO ŘÍZENÍ PODLE § 24a ZÁKONA O RODINĚ

Je zcela na účastnících, jaké uspořádání bydlení si pro dobu po rozvodu zvolí, ať již bydleli ( v průběhu

rozvodového řízení bydlí ) na základě práva vyplývajícího ze společného nájmu, či na základě jiného titulu včetně titulu vlastnického, případně, zda toto právo svědčilo (svědčí ) oběma či jen jednomu z nich. Jde o to, aby, pokud se manželé dohodnou, byla jimi uzavřená smlouva kvalifikovaným podkladem pro provedení změny právního titulu k bydlení jednomu či oběma rozvedeným manželům, pokud k rozvodu manželství dojde. Pro příklad zde uvádím některá z možných uspořádání práv a povinností společného bydlení :

- Jestliže manželé užívají družstevní byt, který nabyli za trvání manželství, případně jeden z nich, musí být ve smlouvě obsaženo, který z nich bude jako člen družstva po právní moci výroku o rozvodu jeho výlučným nájemcem.
- Jestliže manželé užívají družstevní byt, který nabyl jeden z manželů ještě před uzavřením manželství, pak bez ohledu na případnou smlouvu manželů samozřejmě právo společného nájmu bytu dnem právní moci výroku o rozvodu zanikne ( § 705 odst. 2 věta první občanského zákoníku ). I v takovém případě však smlouva o bydlení mezi manžely musí být uzavřena, jejím obsahem by měl být způsob zajištění bytové náhrady tomu z manželů, kterému po rozvodu nájem bytu nesvědčí, případně namísto bytové náhrady dohodnutý způsob finančního vyrovnání.
- Jestliže manželé užívají byt nedružstevní na základě společného nájmu, musí se dohodnout na tom, že ke dni právní moci výroku o rozvodu manželství se jejich právo společného nájmu bytu zrušuje a kdo z nich bude nadále výlučným nájemcem. Smlouva by měla obsahovat i

lhůtu, ve které se manžel, který se nestane výlučným nájemcem, z bytu vystěhuje.

- Jestliže manželé užívají k bydlení dům, který je ve vlastnictví jen jednoho z nich, pak by ve smlouvě pro potřeby rozvodu podle § 24a zákona o rodině mělo být dohodnuto, v jaké lhůtě se druhý manžel z tohoto domu po rozvodu vystěhuje.
- Jestliže manželé užívají k bydlení dům, který je v jejich podílovém spoluvlastnictví ( stejné je to i v případě, kdy užívají k bydlení byt, jehož jsou podílovými spoluvlastníky ), mohou se dohodnout buď na jeho reálném rozdělení nebo na zrušení podílového spoluvlastnictví, včetně toho, kdo bude nadále výhradním vlastníkem a za jakou náhradu či finanční vyrovnání. Manželé - v tomto případě podíloví spoluvlastníci se mohou dohodnout také na prodeji domu ( bytu ) a na rozdělení ceny.

Samozřejmě, že jsem nevyčerpala všechny příklady možných situací a tedy i smluv, ke kterým v rámci vypořádání práv a povinností společného bydlení může v praxi dojít. Pokud dům ( byt ) patří do společného jmění manželů, je smlouva ohledně něj již součástí smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů. Lze se však dohodnout opět například na lhůtě, kdy se ten který z rozvedených manželů vystěhuje apod. V případě, že rozvádějící se manželé spolu nebydlí, musí být opět tato skutečnost shodně tvrzena.

### C. SMLOUVY O PŘÍPADNÉ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI PRO ÚČELY ROZVODOVÉHO ŘÍZENÍ PODLE § 24a ZÁKONA O RODINĚ

Už slovo „případné“, které zákonodárce v § 24a odst. 1 písm.a) použil, podle mého názoru připouští možnost, že tato smlouva uzavřena a tedy ani předložena soudu v rozvodovém řízení být nemusí. Můj názor je podporovaný i praxí, kdy manželství jsou podle § 24a zákona o rodině rozváděna za splnění ostatních zákonem stanovených podmínek, i když manželé v rozvodovém řízení žádnou smlouvu o vyživovací povinnosti nepředloží. Otázka vyvstává, a v tomto směru se názory různí, zda v případě, kdy smlouva o vyživovací povinnosti uzavřena pro účely rozvodového řízení podle § 24a zákona o rodině je, a manželství je podle téhož ustanovení rozvedeno, má právo rozvedený manžel domáhat se návrhem na určení příspěvku na přiměřenou výživu rozvedeného manžela, či nikoliv. Stejně tak sporným zůstává, zda lze žalovat na změnu výše výživného, na které se manželé takovou smlouvou dohodli, například při změně majetkových poměrů po rozvodu. Podle mého názoru by bylo třeba věnovat této otázce větší pozornost. Ať už novelizací příslušných zákonných ustanovení anebo alespoň stanoviskem Nejvyššího soudu v rámci sjednocování soudního rozhodování.

### D. ROZHODNUTÍ SOUDU O SCHVÁLENÍ DOHODY O ÚPRAVĚ POMĚRU NEZLETILÝCH DĚTÍ PRO DOBU PO ROZVODU

Aby mohlo být manželství, ze kterého se narodily děti, a tyto jsou v době rozvodového řízení nezletilé, rozvedeno

podle § 24a zákona o rodině, musí manželé kromě smluv, popsaných shora, předložit rozvodovému soudu také pravomocné rozhodnutí soudu opatrovnického o schválení jejich dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Na tomto místě je třeba velmi zdůraznit, že pro rozvodové řízení podle § 24a skutečně nestačí jakékoli rozhodnutí opatrovnického soudu o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu - musí se jednat o rozhodnutí, kterým byla schválena dohoda rodičů o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Dohoda se musí obligatorně týkat výchovy a výživy. V ostatním odkazují na kapitolu druhou pojednávající o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a část zabývající se úpravou poměrů dohodou rodičů.

Tuto kapitolu o rozvodovém řízení, při kterém soud nezjišťuje příčiny rozvratu bych doplnila ještě tím, že pokud soud dojde po provedeném dokazování k závěru, že jsou splněny podmínky podle ust. § 24a zákona o rodině, nemůže vlastně rozhodnout jinak, než že manželství rozvede (vyjma případů, kdy dojde k závěru, že manželství nelze rozvést pro rozpor se zájmem nezletilých dětí daným zvláštními důvody ve smyslu ust. § 24 odst.2 zákona o rodině). Jestliže však soud dojde k závěru, že pro rozvod manželství podle § 24a zákona o rodině podmínky splněny nejsou ( a nemusí být nesplněny všechny - stačí být jedna z nich ), pak manželství podle § 24a nerozvede, je však povinen vždy zkoumat, jestli nejsou dány důvody pro rozvod manželství podle ust. § 24 odst. 1 zákona o rodině. Není tedy správný postup soudu, který při nesplnění podmínek podle § 24a návrh na rozvod bez dalšího zamítne.

## KAPITOLA PÁTÁ : ZTÍŽENÝ ROZVOD

Dalším „novým“ ustanovením, které bylo do zákona o rodině zavedeno teprve zákonem č. 91/1998 je § 24b. Podle § 24b zákona o rodině :

(1) Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.

(2) Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.

Jedná se tedy o další variantu rozvodu, kdy na rozdíl od varianty podle § 24a, která má rozvodové řízení „ulehčit“, je průběh rozvodového řízení „ztížen“, případně je návrh na rozvod manželství zamítnut. Použití tohoto ustanovení, které ve své podstatě zasahuje do zásady vyslovené v § 24 zákona o rodině - totiž, že pokud je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, soud může manželství rozvést - je výjimečné. Aby soud ve svém rozhodnutí mohl na § 24b zákona o rodině odkázat, musí být všechny v něm uvedené podmínky splněny kumulativně. Tedy, jednak se rozvodu manželství musí jeden z manželů bránit. Musí to být ten, který rozvrat manželství převážně nezapříčinil, který si přeje, aby manželství zůstalo zachováno a který tvrdí,

že by mu rozvodem manželství byla způsobena závažná újma. Zároveň musí existovat mimořádné okolnosti, pro které by manželství nemělo být rozvedeno. Z § 24b nevyplývá, že by soud měl při jeho aplikaci v praxi zjišťovat a vyslovovat vinu na rozvratu manželství, z provedeného dokazování však musí vyplynout, že rozvrat manželství nebyl zapříčiněn převážně tím manželem, který se rozvodu brání a to tak, že by právě tento manžel své manželské povinnosti porušoval. Co se týče újmy, stran níž musí být v řízení prokázáno, že by rozvodu bránícímu se manželovi vznikla, tato újma je zákonodárcem chápána především jako újma osobní, i když zčásti se samozřejmě dotýká i sféry majetkové. Jestliže by však tvrzená újma měla spočívat pouze v tom, že při zániku manželství rozvodem dojde také k zániku společného jmění manželů a v důsledku toho v rámci vypořádání přijde „poškozený“ bývalý manžel o polovinu společného majetku, nejedná se o případ, který má na mysli § 24b, nejedná se o zvlášť závažnou újmu ve smyslu tohoto ustanovení. Bránící se manžel musí všechny rozhodné skutečnosti, tedy to, že se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a že by mu rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma, nejen tvrdit, ale musí tato svá tvrzení v řízení i prokazovat. Na základě provedených důkazů pak soud objektivně posoudí, zda v daném případě skutečně existují mimořádné okolnosti svědčící pro zachování manželství. Za splnění všech podmínek v ust. § 24b odst. 1 návrh na rozvod manželství zamítne.

Splnění podmínek v § 24b odst. 1 zákona o rodině samozřejmě neznamená absolutní překážku pro rozvod takového manželství. Jak je dále uvedeno v odst. 2 cit. ustanovení,

jestliže manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24, tedy i v případě, že jinak by byl návrh s ohledem na existenci důvodů uvedených v § 24b odst. 1 zamítnut. Skutečnost, že spolu manželé nežijí po dobu delší než tři roky, musí být v řízení opět prokázána a důkazní břemeno má naopak ten z manželů, který na rozvodu manželství přes nesouhlas manžela druhého trvá, právě s poukazem na znění odst. 2 citovaného ustanovení. Tříletá doba se počítá nikoli do podání návrhu, ale může být splněna až během rozvodového řízení.

Spolu s § 24b zákona o rodině byl do zákona začleněn i § 93, týkající se vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Problematice rozvodu a práva rozvedených manželů na „výživné“ jsem se již věnovala v jedné z předcházejících kapitol. § 93 je v ní však zmíněn pouze okrajově a to zejména proto, že bezprostředně souvisí s rozvodem manželství podle § 24b zákona o rodině. Jeho výklad patří spíše do této kapitoly. Podle § 93 odst. 1 zákona o rodině soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2. Takové výživné pak podle odst. 2 cit. ust. lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu. Jedná se tedy o výjimku ze zásady, že i po rozvodu sice náleží za splnění podmínek rozvedenému manželovi právo na výživné, avšak v daleko omezenějším rozsahu, než jako manželovi nerozvedenému. S ohledem na znění ust. § 93 odst. 1 zákona



o rodině vyvstala v praxi otázka, zda bylo úmyslem zákonodárce vázat tuto klauzuli pouze na případ rozvodu podle ust. § 24b odst. 2 zákona o rodině, či nikoliv. Většinový názor je ten, že soud může přiznat rozvedenému manželů výživné ve stejném rozsahu jako manželů nerozvedenému i v případě, že k rozvodu manželství došlo „jen“ podle § 24 zákona o rodině. Stačí když v řízení o určení vyživovací povinnosti po rozvodu tvrdí, že se na rozvratu manželství převážně nepodílel a byla mu rozvodem způsobena závažná újma ( tedy nikoli zvlášť závažná ve smyslu § 24b zákona o rodině ).

V závěru této kapitoly považuji za nutné ještě doplnit, že i pro variantu tzv. ztíženého rozvodu platí, že i za situace, pokud by se bránícímu se manželovi v řízení nepodařilo prokázat existenci podmínek pro zamítnutí rozvodu s odkazem na § 24b odst. 1 zákona o rodině, a bylo by na místě manželství rozvést, soud by manželství nerozvedl, shledal-li by v rozvodu manželství rozpor se zájmem nezletilých dětí daným zvláštními důvody. Osobně o takovém případě nevím. Většinou, pokud se již rozvádějící se manžel použítí ust. § 24b zákona o rodině dovolává, nejedná se o manželství s nezletilými dětmi, ale o manželství trvající delší dobu, manželství starších osob.

#### Z JUDIKATURY KE ZTÍŽENÉMU ROZVODU

I pro tuto kapitolu jsem vybrala jedno judikované rozhodnutí a to rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích Rc 15Co 268/2006 ze dne 21.8.2006. Tímto

rozhodnutím odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, kterým okresní soud rozvedl manželství žalobce S.S. a žalované M.S., roz.T., uzavřené dne 29.3.1996 před Městským úřadem v H. Po provedeném dokazování vzal za prokázané, že od října 2004 spolu účastníci nežijí ve společné domácnosti, nejsou v žádném kontaktu, dospěl k závěru, že manželství je hluboce a trvale rozvráceno a shledal podmínky pro jeho rozvod dle ust. § 24 odst. 1 zákona o rodině. Žalovaná však s rozvodem v posledním svém vyjádření projevila nesouhlas, a proto se soud zabýval splněním podmínek uvedených v § 24b odst. 2 zákona o rodině. V tomto směru dospěl k závěru, že žádný z účastníků se na rozvratu manželství převážně nepodílel. Podrobně se mimo jiné zabýval též sociální situací žalované, v důsledku níž jí žalobce na základě soudního smíru platí výživné pro manželku v částce 3.000,- Kč měsíčně. V tomto směru uvedl, že rozvodem manželství tento nárok zaniká, mohl by přicházet v úvahu nárok na výživné pro rozvedenou manželku, přičemž za zjištěné sociální situace žalované považoval ztrátu výživného pro manželku za zvláště závažnou újmu na její straně způsobenou rozvodem. Současně však shledal za nesplněnou další zákonnou podmínku spočívající v tom, že ve prospěch zachování manželství účastníků svědčí mimořádné okolnosti. Žalovaná sice je těžce nemocná, podstupuje dialýzu, nicméně v tomto směru není odkázána na pomoc žalobce. Její zdravotní stav tento způsob léčby vyžadoval až po rozchodu s ním. V současné době bydlí u svého syna v CH., neboť byt v T. musela opustit pro dluh na nájemném. V případě zajištění bydlení tedy rovněž nebyla na žalobce odkázána. Soud proto uzavřel, že žalovaná osobní pomoc žalobce s ohledem na svůj zdravotní stav nepotřebovala a

nepotřebuje, navíc to ani netvrdila. Ztráta výživného pro manželku jako závažná újma v případě rozvodu posouzena byla a podle názoru soudu I. stupně ta samá skutečnost nemůže současně naplňovat podmínky mimořádných okolností svědčících pro zachování manželství. Proto manželství rozvedl s odkazem na § 24 odst. 1 zákona o rodině. Žalovaná v odvolání namítla, že není schopna zajistit si všechny životní potřeby bez výživného od žalobce. Nebudu nyní popisovat celý průběh odvolacího řízení. Uvedu pouze právní větu, kterou odvolací soud ve svém rozhodnutí, kterým rozsudek okresního soudu potvrdil, vyslovil :

*„Ztrátu výživného pro manželku, které jí dosud manžel poskytuje, nelze zpravidla považovat za zvlášť závažnou újmu ve smyslu § 24b zákona o rodině.“*

## KAPITOLA ŠESTÁ : ROZVODOVÉ ŘÍZENÍ

Na řízení o rozvod manželství, ať už podle § 24, § 24a nebo § 24b zákona o rodině se vztahují zákonná ustanovení občanského soudního řádu. Jedná se o řízení, které může být zahájeno jen na návrh. Jedná se o řízení sporné, a to i v případě, že druhý z rozvádějících se manželů s rozvodem souhlasí. Věcně příslušný k projednání návrhu na rozvod manželství je v prvním stupni okresní ( obvodní ) soud. Místně příslušný je pak soud, v obvodu kterého měli rozvádějící se manželé poslední trvalé bydliště, bydlí-li v obvodu tohoto soudu v době podání návrhu na rozvod alespoň jeden z nich. Není-li takového soudu, je místně

příslušný soud, v jehož obvodu bydlí žalovaný, není-li ani takový soud, pak místně příslušný je soud, v jehož obvodu bydlí žalobce. V řízení o rozvod platí, že pokud se žalující manžel rozhodne v jakémkoli stádiu řízení ( tedy například i během odvolacího řízení, které vyvolala podáním odvolání do rozsudku soudu prvního stupně strana žalovaná ) vzít návrh na rozvod zpět, soud řízení zastaví, a to i v případě, že žalovaný se zpětvzetím návrhu nesouhlasí ( ust. § 96 odst. 4 o.s.ř. ). Řízení o rozvod manželství se vedle žalujícího ani vedle žalovaného manžela nemůže jako vedlejší účastník zúčastnit žádná další osoba, byť by měla na výsledku řízení právní zájem ( ust. § 93 odst. 1 o.s.ř. ). Soud má povinnost v každém občanskoprávním řízení postupovat tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta, přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně. V řízení o rozvod manželství je tato zásada modifikována tak, že soud má povinnost vést manžele k odstranění příčin rozvratu a má usilovat o jejich smíření ( ust. § 100 odst. 2 o.s.ř. ). Jestliže po podání návrhu na rozvod manželství jeden z manželů zemře, soud řízení vždy zastaví ( ust. § 107 odst. 5 o.s.ř. ). Na straně druhé řízení o rozvod manželství vždy přeruší, jestliže to v průběhu řízení rozvádějící se manželé shodně navrhnou nebo jestliže se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání anebo jestliže to jeden z manželů navrhne a druhý se bez předchozí omluvy nedostaví k jednání ( ust. § 110 o.s.ř. ). Protože v řízení o rozvod zpravidla nelze bez výslechu rozvádějících se manželů náležitě objasnit rozhodné skutečnosti, může soud provést důkaz výslechem účastníků, i když tento důkaz nikdo nenavrhuje či dokonce účastník řízení s provedením tohoto důkazu nesouhlasí ( ust. § 131

odst. 1 o.s.ř. ). Speciální ustanovení upravuje i postup soudu při rozhodování o náhradě nákladů v řízení o rozvod manželství. Účastníci rozvodového řízení totiž zásadně právo na náhradu nákladů řízení nemají, soud však může přiznat i náhradu těchto nákladů nebo jejich části, odůvodňují-li to okolnosti případu nebo poměry účastníků ) ust. § 144 o.s.ř. ). V řízení o rozvod manželství nelze uplatnit mimořádné opravné prostředky, nelze se domáhat obnovy řízení a nepřipadá v úvahu ani možnost podat žalobu pro zmatečnost anebo dovolání. Rozvodové řízení podléhá placení soudních poplatků. Poplatek je splatný spolu s podáním návrhu na rozvod manželství a podle současně platné právní úpravy činí 1000 Kč. Poplatková povinnost je na straně žalujícího manžela. Jestliže je tento od placení soudních poplatků osvobozen, poplatková povinnost na žalovaného manžela nepřechází a to ani podle výsledku řízení. Jestliže v průběhu řízení o rozvod dojde ke zpětvzetí a řízení je zastaveno, případně je zastaveno z jiného důvodu, soud vždy zaplacený soudní poplatek vrátí. Pro úplnost je na místě zde uvést, že i pro řízení o rozvod manželství si kterýkoli z účastníků případně oba mohou zvolit zástupce, může být podána žádost o osvobození od placení soudních poplatků, účastníci se mohou vzdát práva na odvolání. I v řízení o rozvod manželství může být tomu z manželů, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat, pro řízení ustanoven opatrovník.

## ZÁVĚR

Závěr celé práce bych nyní věnovala chystaným změnám v občanskoprávní sféře, která se nepochybně výrazně dotkne i oblasti rodinně právní, v neposlední řadě i rozvodu manželství, případně právních norem s rozvodem manželství souvisejících.

Rodinné právo je součástí práva soukromého. Ve vztahu k občanskému právu, které je hlavním základem soukromého práva, je právem speciálním. V podstatě již od roku 1949 je na rodinné právo pohlíženo jako na samostatné právní odvětví. V té době dokonce zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném upravoval nejen vztahy mezi manžely a mezi rodiči a dětmi, ale upravoval také jejich majetková práva, a nebyla zakotvena žádná subsidiarita občanského zákoníku. To se sice poněkud změnilo rekodifikací zákona o právu rodinném v roce 1963, kdy z nově vydaného zákona o rodině č. 94/1963 Sb. již byla vyjmuta ustanovení týkající se úpravy majetkových vztahů manželů, a zákon o rodině byl díky § 104 s občanským zákoníkem propojen, i tak rodinné právo jako samostatné odvětví od té doby funguje a snahy o jeho začlenění do práva občanského - do občanského zákoníku zůstaly dosud nenaplněny. Jiná situace má ale nastat v budoucnu, a to v poměrně dohledné době.

V rámci přípravných prací na novém občanském zákoníku je naprosto reálně uvažováno o začlenění rodinného práva do tohoto nového kodexu. Tato materie je v podstatě v hrubé podobě již připravena, a to i přes četné názorové rozdíly

odborné i laické veřejnosti právě co se týče práva rodinného. Po pravdě, přikláním se k názorům odpůrců úpravy rodinně právních vztahů v této nové podobě. Tedy, aby se rodinné právo stalo součástí rozsáhlého právní předpisu. Domnívám se, že za téměř čtyřicet let samostatné existence zákona o rodině tento prokázal svoji životaschopnost, mnoho institucí a organizací přivyklo práci mnohdy každodenní se zákonem, a pokud budou rodinně právní normy do občanského kodexu subsumovány, alespoň pro počáteční období se pro část veřejnosti práce s těmito normami bezpochyby ztíží, úprava se stane nepřehlednou.

Nicméně nemohu na straně druhé říci, že v začlenění rodinného práva do práva občanského vidím pouze samá negativa. Tak tomu není. Záleží spíše na tom, v jaké podobě se jednotlivá ustanovení stávajícího zákona o rodině do občanského kodexu dostanou. Již dnes je jasné, že všechna ve svém nynějším znění bez dalšího převzata být nemohou. Po seznámení se s připravovaným zněním nového občanského zákoníku vím, že rodinné právo má být rozděleno do čtyř částí - kapitol nazvaných „Manželství“, „Příbuzenství“, „Poručenství a jiné formy péče o dítě“ a „Registrované partnerství“. Kapitola nazvaná „Manželství“ by pak měla řešit sňatek a manželství, práva a povinnosti manželů, manželské majetkové právo a zánik manželství. Rozvod manželství jako takový by zatím neměl doznat výrazných změn. I nadále by měly být zachovány vedle úpravy základní i varianta rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu a rozvod ztížený, přičemž varianta rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu by měla být ještě více podporována, zejména pokud jde o možnosti manželů dohodnout se v rámci rozvodového

řízení na dalším uspořádání všech vztahů rozvodem dotčených. Na straně druhé by mělo dojít k posílení postavení ekonomicky slabších rozvedených manželů, a to jak po stránce zajištění bydlení, tak po stránce výživného. Je uvažováno o tom, že tzv. tvrdostní klauzule by dokonce neměla být konkrétně časově omezena, s čímž já osobně nesouhlasím. Zatím jsou to ale změny pouze hypotetické, je otázkou, zda se v naznačené podobě vůbec v konečném návrhu rekodifikace objeví. A je také otázkou, jakou podobu pak dostanou v průběhu schvalovacího procesu.

S ohledem na mé povolání a praxi mě samozřejmě velmi zajímá, jakým směrem se právní úprava rodinného práva bude ubírat. Proto jsem se zapojila i do diskusí stran možných změn, kdy jsem reagovala zejména na snahy vyjmout tzv. konsensuální rozvod z pravomoci soudu s poukazem na to, že rozvodové řízení podle § 24a zákona o rodině se stejně stává naprosto formální, a nebylo by nic proti ničemu, aby v takovém případě byla pravomoc manžele „rozvést“ dána například matričním úřadům, a to jen na bázi jakéhosi ohlášení a předložení potřebných listin. S tímto postojem zásadně nesouhlasím. Jsem přesvědčena, že rozvodové řízení, ať již v jakékoli podobě, by mělo i nadále zůstat ve výlučné kompetenci soudů, které by měly v každém případě vždy provést řádné rozvodové řízení, a to podle těch hmotně právních i procesně právních norem, kterými jsou, případně v budoucnu budou, jednotlivé typy - varianty rozvodu manželství upraveny.



Seznam použité literatury

- Holub, M. a kol. : Zákon o rodině a předpisy související, Linde, 1998
- Radvanová, S. - Zuklínová, M. : Kurz občanského práva - Instituty rodinného práva, C.H.Beck, 1999
- Knappová, M. a kol : Občanské právo hmotné 3, Aspi, 2007
- Knappová, M. a kol. : Občanské právo hmotné 1, Aspi, 2005
- Hrušáková, M. a kol : Zákon o rodině, komentář C.H.Beck, 2005
- Jehlička, O. a kol. : Občanský zákoník, komentář, C.H.Beck 2004
- Dvořák, J. - Spáčil, J. : Společné jmění manželů, bezpodílové spoluvlastnictví manželů a podnikání, Praha 2006
- Radvanová, S. : Význam rodinné mediace, Právo a rodina, 2001 č. 6

- Holub, M. a kol. : Občanský zákoník s judikaturou a literaturou, Linde, 2006
- Veselý, Kavalír, Pivoňková : Obecný zákoník občanský, Právnické knihkupectví a nakladatelství, Praha, 1947
- Vašíček, M. a kol. : Společné jmění manželů a vypořádání závazků, Právní rozhledy, 2004 č. 11

Seznam použité judikatury

Rc 10Co 877/2003  
I.ÚS 48/04  
2Cdon 2060/97  
22Cdo 2574/98  
Rc 26Cdo 298/2002  
Jc 166/2002  
30Ca 149/2001  
30Cdo 257/2001  
Rc 10Co 459/2005  
Rc 15Co 268/2006  
Boh.A. 184/19

Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákonné opatření č. 61/1955 Sb., o změně předpisů o rozvodu